

Razem

Samenwerken aan een veilige opgroei- en opvoedsituatie in gezinnen
van Poolse komaf.

Oktober 2023

Annemiek Hoppenbrouwers

Ism:

Anna Zak Kompas Jeugdzorg

Ynske de Koning WIJS Professionalisering

Wil Verhoeven WIJS Professionalisering

Bureau Participatief actieonderzoek

Fontys Pedagogiek

Mogelijk gemaakt door subsidie van

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inleiding	5
Oriëntatie	6
Relevantie	7
Doelstelling	8
Onderzoeksstrategie	9
Plan van aanpak	11
Resultaten	18
<i>Deelvraag 1: Deelvraag 1</i>	18
<i>Wat hebben medewerkers van Veilig Thuis nodig om samenwerking met Poolse ouders tot stand te brengen tijdens hun veiligheidsonderzoek?</i>	
<i>Deelvraag 2</i>	24
<i>Welke aanpassingen zijn er nodig aan het cirkelmodel zodat het geschikt is om te gebruiken bij hulpverlening aan Poolse gezinnen waar sprake is van onveiligheid?</i>	
<i>Deelvraag 3</i>	26
<i>Hoe kan er gewerkt worden aan het vergroten van het vertrouwen van de Poolse gemeenschap ten aanzien van jeugdzorg?</i>	
<i>Deelvraag 4</i>	30
<i>Hoe kan een netwerk gebouwd worden rondom Poolse gezinnen dat bijdraagt aan veiligheid in gezinnen?</i>	
<i>Deelvraag 5</i>	33
<i>Wat hebben sleutelfiguren nodig om hun rol te vervullen in het versterken van veiligheid in Poolse gezinnen?</i>	
Discussie	38
Conclusie	41
Referenties	43

Samenvatting

Het betreft een participatief actieonderzoek naar Poolse gezinnen in Nederland. Er kwamen steeds meer meldingen bij Veilig Thuis over geweld/onveiligheid in Poolse gezinnen. We hebben via participatief actieonderzoek met jeugdprofessionals en netwerkfiguren onderzocht wat Nederlandse jeugdprofessionals (Veilig Thuismedewerkers, jeugdzorgaanbieders en onderwijs) kan helpen om beter samen te werken met Poolse gezinnen om veiligheid te herstellen of onveiligheid te voorkomen.

Het onderzoek behelst twee lijnen: onderzoekslijn 1 gaat over het zoeken naar werkzame factoren in het contact met gezinnen die met Veilig Thuis in aanraking zijn gekomen; de tweede onderzoekslijn richt zich op het versterken van de civil society rondom Poolse gezinnen. We bouwen voort op reeds bestaande kennis over het versterken van veiligheid in gezinnen. In de eerste onderzoekslijn betreft dat het belang van een goed contact tussen hulpverlener en cliënt en de rol die cultuursensitieve communicatie daarin heeft, in de tweede lijn weten we dat een sterk netwerk preventief werkt en dat specifiek leerkrachten, zeker bij Poolse gezinnen, een rol kunnen vervullen in dat netwerk. Toch kunnen we bestaande kennis niet één-op-één op de Poolse gemeenschap plakken, dat verklaart ook de handelingsverlegenheid van de Veilig Thuismedewerkers. De Poolse doelgroep is uniek in haar eigenschappen. De combinatie van veel werken, alcoholproblematiek en slechte huisvesting (veelal ten gevolge van arbeidsuitbuiting) is kenmerkend voor Poolse arbeidsmigranten en anders dan we kennen vanuit eerdere arbeidsmigranten. Daarbij zijn Polen vaak wantrouwig ten opzichte van autoriteiten, dus ook ten aanzien van jeugdzorgwerkers, een erfenis uit het Oostblokverleden. Dit samen met schaamte en zwijgen over psychische problematiek maakt dat de Poolse bevolkingsgroep in Nederland uniek is en niet vergelijkbaar met andere migrantengroepen.

De hoofdvraag is: Op welke wijze kunnen jeugdprofessionals aansluiten bij Poolse gezinnen om samen te werken met gezin en netwerk aan het versterken van veilig opgroeien van jeugdigen.

Het betreft een participatief actieonderzoek waarin (Nederlandse en Poolse) jeugdprofessionals uit jeugdzorg en onderwijs, studenten en onderzoekers samenwerkten om de onderzoeksdoelen te bereiken: het creëren van een veilige opgroei- en opvoedsituatie van kinderen in Poolse gezinnen door het netwerk te versterken en de samenwerking tussen jeugdprofessionals en Poolse gezinnen te verbeteren.

Het actieonderzoekdeel betrof de eerste onderzoekslijn. Hier gingen Poolse jeugdzorgwerkers mee met Veilig Thuismedewerkers naar gezinnen om op die manier een brug te slaan en te leren over het vinden van aansluiting bij Poolse gezinnen. Poolse jeugdzorgwerkers zijn geschoold in het cirkelmodel en we hebben daarbij extra geïnvesteerd in het positioneren. Daarnaast zijn Poolse ouders voorgelicht over het verschil tussen de Poolse en Nederlandse jeugdzorg, om op die manier hun onbekendheid met en wantrouwen naar Nederlandse jeugdzorg te verminderen.

In de tweede onderzoekslijn zijn focusgroepen gehouden op basisscholen en jeugdzorgaanbieders en interviews met Poolse ouders die een goed functionerend netwerk hebben. Er is een training ontwikkeld en uitgevoerd voor professionals die een rol als sleutelfiguur willen oppakken voor Poolse gezinnen.

We constateerden dat onveiligheid in Poolse gezinnen voor het grootste deel het gevolg is van arbeidsuitbuiting. Door lange werkdagen en lage lonen zijn kinderen vaak alleen thuis, gaan ze zonder begeleiding naar school en slapen ze weinig. Ten gevolge van alcoholgebruik vindt geweld plaats tussen ouders, waarvan kinderen getuige zijn. Voorlichting over het effect hiervan op kinderen bleek hard nodig.

Het samenwerken met Poolse ouders bleek lastiger dan verwacht, de onderzoeksdoelen zijn daardoor verschoven naar het vinden van aansluiting, waar overigens ook de belangrijkste vraag lag bij professionals. We ontdekten dat Poolse ouders niet snel hun netwerk betrekken bij opvoedingsvragen, maar hiervoor liever naar professionals gaan. Dit onderstreept het belang van een goed professioneel netwerk van onderwijs- en zorgaanbieders.

Inleiding

Van september 2021 tot oktober 2023 vond het onderzoek Razem plaats. Razem is het Poolse woord voor samen. We werkten samen met verschillende jeugdprofessionals aan het versterken van veiligheid in gezinnen van Poolse komaf. We wilden vooral Veilig Thuismedewerkers professionaliseren en daarnaast een stevig netwerk bouwen van sleutelfiguren rondom Poolse gezinnen in de regio (Zuidoost-Brabant).

We zijn gestart met Kompas Jeugdzorg en Veilig Thuis en gaandeweg het onderzoek zijn steeds meer organisaties aangesloten. Zowel jeugdzorgorganisaties (CJG, schoolmaatschappelijk werk, pleegzorg) en scholen (basisonderwijs). Ook de regio werd uitgebreid naar heel Noord-Brabant. Aan het einde van het onderzoek kunnen we zeggen dat we zo'n 35 professionals hebben geprofessionaliseerd tot sleutelfiguur met extra aandacht voor Poolse gezinnen.

We hebben een workshop ontworpen voor Veilig Thuismedewerkers, die intern kan worden gebruikt. We hebben een tweedaagse training ontwikkeld voor jeugdzorg- en onderwijsprofessionals die ook, middels een uitgebreid draaiboek, intern kan worden gebruikt door teams. Daarnaast hebben we voorlichtingsmateriaal ontwikkeld voor Poolse ouders over het Nederlandse jeugdzorgsysteem. Daar is een folder van gemaakt die door professionals kan worden uitgedeeld.

We moesten wat hobbels nemen zo nu en dan (te verwachten bij actieonderzoek), maar hebben uiteindelijk naar tevredenheid de onderzoeksdoelen kunnen behalen.

Oriëntatie

Op 1 september 2020 komen op uitnodiging van Veilig Thuis Zuidoost-Brabant twee managers van Veilig Thuis, twee medewerkers van het wijkteam Helmond en enkele van origine Poolse hulpverleners uit de regio Zuidoost-Brabant (onder andere de directeur van Kompas Jeugdzorg en een medewerker van de LEV-groep) bij elkaar om de recente gebeurtenissen rondom de onveiligheid en problematiek in Poolse gezinnen te bespreken. De meldingen van onveiligheid over Poolse gezinnen stijgt schrikbarend; zo'n 30% van alle meldingen bij Veilig Thuis betreft Poolse gezinnen. De hulpverleners willen bepalen welke aanpak passend is om te voorkomen dat de problemen in deze gezinnen slechts groeien.

Harde cijfers zijn niet bekend omdat gegevens over afkomst niet bijgehouden worden in verband met de richtlijnen van de AVG maar de informatie van de medewerker van Veilig Thuis zegt genoeg.

In september 2020 staan Polen op de zesde plaats in de lijst van grootste groepen inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond in Nederland (CBS, 2020). Onderzoek van KIS (2016) meldt dat Poolse ouders in Nederland lange werkdagen maken en (daardoor) niet toekomen aan het leren van de Nederlandse taal of het leggen van contacten buiten hun eigen groep/werkkring. Een geïsoleerde leefwijze is het gevolg. Kinderen worden na school opgevangen door een buurvrouw of zijn alleen thuis. De ouders vinden moeizaam hun weg binnen het Nederlandse schoolsysteem. Dat heeft te maken met de structuur van het onderwijssysteem maar ook met andere verwachtingen en ideeën over de rol van ouders c.q. leerkrachten (Distelbrink, Day & Wachter, 2016).

Hanneke van Lieshout deed, in samenwerking met de LEV-groep, een exploratieve studie met als titel 'Aansluiting vinden bij en ondersteuning bieden aan Poolse arbeidsmigranten in Nederland' (2020). Zij omschrijft de Poolse gemeenschap in Nederland als geïsoleerd, wantrouwig ten opzichte van Nederlandse (jeugd)hulpverleners en nogal initiatiefloos als er problemen zijn. Er heerst schaamte over (psychische) problemen, waardoor pas in een laat stadium hulp wordt gezocht, en altijd individueel. Preventieprogramma's bereiken Poolse ouders nauwelijks.

KIS (2016) noemt in het hiervoor benoemde onderzoek specifieke factoren die voor opvoedingsproblemen zorgen: de woonsituatie die nadelig is voor kinderen, het werk van ouders (of te veel of juist niet), slechte beheersing van de taal en weinig of onduidelijk toekomstperspectief (veel korte termijndenken), psychosociale problemen van ouders, weinig gebruik van voorzieningen en een negatief imago. (Distelbrink, Day & Wachter, 2016)

De combinatie van veel werken, alcoholproblematiek en slechte huisvesting is kenmerkend voor Poolse arbeidsmigranten. Daarbij zijn Polen wantrouwig ten opzichte van autoriteiten, een erfenis uit hun communistische verleden. Dit samen met schaamte en zwijgen over psychische problematiek maakt dat de Poolse bevolkingsgroep in Nederland uniek is en niet vergelijkbaar met andere migrantengroepen.

De medewerkers van Veilig Thuis Zuidoost-Brabant geven aan dat ze vastlopen in het contact met Poolse ouders, daardoor is een adequaat veiligheidsonderzoek niet mogelijk. Wij willen onderzoeken hoe dit contact soepeler kan verlopen en dat doen we door tijdens het onderzoek een Poolse hulpverlener van Kompas Jeugdzorg mee te laten gaan met Veilig Thuis naar de gezinnen. De bedoeling hiervan is dat het contact met ouders makkelijker wordt gelegd, vanwege de taal maar vooral ook vanwege bekendheid met cultuurspecifieke factoren. Pas vanuit een contact dat gebaseerd is op vertrouwen, is goede zorg mogelijk. De jeugdzorgwerkers van Kompas zullen in de eerste fase van het onderzoek getraind worden in het cirkelmodel, een methode die gebaseerd is op de methodiek van Signs of Safety, systeembenadering, presentie en progressiegericht werken. Het

model biedt handvatten voor het gesprek over veiligheid en beoogt de concrete en feitelijke zorgen bespreekbaar te maken met gezinsleden (WIJS, 2017).

In de tweede onderzoekslijn, waarin we gericht zijn op het versterken van het netwerk rondom Poolse gezinnen, richten we ons voornamelijk op scholen. Poolse ouders willen graag samenwerken met leerkrachten, dat is iets dat ze ook in hun land van herkomst gewend zijn. Ze dichten de leerkrachten autoriteit toe en vinden hem/haar minder bedreigend dan iemand van jeugdzorg (KIS 2016, LEV 2020). We willen leerkrachten trainen om hun rol in het netwerk op te pakken als ze een vermoeden hebben dat er onveiligheid is in een gezin. In de Poolse gemeenschap moeten we er rekening mee houden dat veel ouders lange werkdagen maken, waardoor contacten met school wellicht niet op de meestal daarvoor gebruikte momenten kan plaatsvinden.

In ons onderzoek willen we de bekende werkzame factoren in het werken aan veiligheid (goed contact tussen hulpverlener en gezin; bouwen van een sterk netwerk waarbij scholen een centrale plaats hebben) gaan specificeren voor Poolse gezinnen. We zullen kennis ontwikkelen over Pools cultuursensitief werken.

Relevantie

Ervaringen van betrokkenen

Volgens de directrice van Kompas Jeugdzorg hebben veel Poolse gezinnen behoefte aan steun bij de opvoeding. Toch zoeken zij niet snel uit zichzelf professionele hulp. In Polen is het niet gebruikelijk dat een ouder om hulp bij de opvoeding vraagt. Meestal zijn het de grootouders die de opvoedvaardigheden doorgeven. In Polen bestaan geen jeugdzorgorganisaties, wel organisaties voor maatschappelijk werk. Men richt daar zich meer op de aanpak van de verslavingsproblemen en de financiële problemen in gezinnen, maar niet op de opvoeding. Als medewerkers van Kompas Jeugdzorg het belang van de sociaal-emotionele ontwikkeling voor het kind of het effect van huiselijk geweld willen bespreken, geven Poolse ouders vaak aan dat dit niet belangrijk is. Het belangrijkste voor Poolse ouders is dat het kind het goed doet op school (prestatiegericht). Het duurt meestal een paar maanden (met behulp van Kompas) voordat de ouders gaan beseffen dat het kind zich emotioneel veilig moet voelen, voordat het zich bijvoorbeeld goed op school kan concentreren.

Programma's voor opvoedingsondersteuning en preventie weten ouders niet of pas in een laat stadium te bereiken. En als het al lukt, sluit de aanpak niet altijd goed aan.

Poolse gezinnen die bij Kompas aangemeld zijn, geven aan dat ze een stukje erkenning missen bij niet Pools sprekende hulpverleners. Erkenning in de communicatie, houding, opvoeding, cultuur en waarden en normen. Het gaat niet alleen om de taalbarrière. Het gaat om culturele verschillen tussen Poolse en Nederlandse gezinnen. Poolse gezinnen weten vaak niet hoe ze om kunnen gaan met een autoriteit zoals een Veilig Thuismedewerker. Daarnaast speelt migratiestress een grote rol en dat hebben hulpverleners niet altijd op het netvlies.

Een alleenstaande Poolse moeder uit Helmond heeft een zoon van 9 jaar. School maakt zich zorgen om het kind omdat hij teruggetrokken is en moeilijk tot spelen komt met leeftijdsgenoten. School heeft moeder geadviseerd om hulp te vragen bij de opvoeding voor haar zoon. Moeder heeft zelf hulp bij het wijkteam in Helmond aangevraagd. Moeder stond open voor hulp, maar dat veranderde snel. De wijkteammedewerker zei tijdens het eerste gesprek: 'je hoeft niet bang te zijn he, ik kom je kind niet afpakken'. Moeder schrok hiervan. Ze had in het volste vertrouwen haar gezin bij het wijkteam aangemeld. Ze raakte ontmoedigd toen ze deze boodschap hoorde, ze werd er bang van. Zou het echt zo zijn dat mijn kind uit huis wordt geplaatst? Moeder had geen idee hoe het jeugdzorgsysteem in Nederland werkt. Ontbreken van kennis over de cultuur- en

onderwijsverschillen maar ook over het zorgsysteem maken het voor Poolse ouders niet makkelijk. Elke vraag die deze medewerker stelde, zorgde voor achterdocht bij moeder.

Een ander moeder vertelt: Mijn dochter Kasia is er regelmatig getuige van dat haar vader mij in elkaar slaat, vooral als hij gedronken heeft. Wij zijn in 2016 gescheiden maar haar vader komt nog regelmatig langs en blijft ook overnachten. Als hij gedronken heeft, gebruikt hij nog steeds regelmatig geweld. Veilig Thuis heeft een veiligheidsplan opgesteld waarin onder andere de afspraak is gemaakt dat er geen huiselijk geweld plaats mag vinden in het bijzijn van mijn dochter. Bij de gesprekken was een tolk aanwezig. De laatste keer dat Veilig Thuis hier was is de afspraak gemaakt dat mijn ex niet alleen in huis mag zijn bij mij en Kasia. Als hij Kasia wil zien dan zal dat elders moeten zoals bijvoorbeeld bij de Mc Donalds.

Ik wist vooraf niet wat ik moest verwachten van Veilig Thuis. Ik vond de samenwerking niet fijn. Ik schrok van de afspraken die ze met mij maakten. Ik ging ermee akkoord omdat ik bang was dat ze Kasia anders uit huis zouden plaatsen. Dat is wat er gezegd wordt in de Poolse gemeenschap; als Veilig Thuis en jeugdzorg betrokken zijn, zullen de kinderen 'afgepakt worden'.

Ik was bang en ik spreek de taal onvoldoende en het lukte me niet om actief in gesprek te blijven. Ik klapte elke keer dicht. Ik dacht dat ik niets te zeggen had. Dit zijn toch autoriteiten? Je moet doen wat er wordt gezegd.

Uiteindelijk had ik het gevoel dat de gemaakte afspraken door Veilig Thuis opgedrongen waren. Bij de eerste ontmoeting ging het al meteen over wat ik wel of niet mocht. Er werden meteen eisen gesteld. Ik had het prettiger gevonden als die mevrouw van Veilig Thuis tenminste eerst 10 minuten kennis met ons zou maken. Ik stoorde me aan haar houding: het is notabene mijn huis. Ik weet dat ik niet in mijn eigen land woon, maar deze mevrouw was gast in mijn huis. Ik voelde me zo klein toen, alsof ik niets te vertellen had. Ik klapte dicht.

Ik wilde graag meedenken over de afspraken die in het veiligheidsplan geschreven werden. Door angst en taalbarrière (ondanks de aanwezige tolk) lukte het me niet om over oplossingen na te denken. Ik heb al eerder van alles geprobeerd om ruzies met mijn ex te voorkomen. Dit lukte me niet alleen. Ik had wat handvatten van Veilig Thuis verwacht, wat ik kan doen zodat mijn dochter op een veilige manier toch haar vader kan zien.

Doelstelling

Het beoogde resultaat van dit onderzoek is om een veilige opgroei- en opvoedsituatie van kinderen in Poolse gezinnen te creëren door het netwerk te versterken en de samenwerking te verbeteren. Om het doel te bereiken, hebben we 2 onderzoekslijnen uitgezet die enigszins in elkaar overlopen.

De 1e onderzoekslijn betreft het onderzoek in gezinnen waarvan melding is gedaan bij Veilig Thuis (secundaire preventie). Doelen zijn:

- Het optimaliseren van de samenwerking tussen jeugdzorgwerkers en ouders tijdens het onderzoek van Veilig Thuis in gezinnen waarover melding is gedaan, zodat er stappen gezet kunnen worden om de veiligheid te herstellen (secundaire preventie).
- Het bieden van een positief tegenwicht aan het heersende wantrouwen in de Poolse gemeenschap ten aanzien van jeugdzorgwerkers, zodat samenwerking aan veiligheid tussen jeugdzorgwerkers en Poolse gezinnen mogelijk wordt.

De 2e onderzoekslijn behelst het bouwen van een civil society, een netwerk rond Poolse gezinnen (primaire preventie). Doelen zijn:

- Het vergroten van het netwerk rond Poolse gezinnen, in samenwerking met Poolse ouders en professionals zoals leerkrachten, zodat een pedagogische civil society ontstaat, die de veiligheid van kinderen en gezinnen bewaakt en versterkt (primaire preventie).
- Het professionaliseren van sleutelfiguren die hun rol willen pakken in het bewaken en versterken van de veiligheid in Poolse gezinnen, zodat zij in staat zijn de samenwerking met de gezinnen aan te gaan.

Vraagstelling:

Op welke wijze kunnen jeugdprofessionals aansluiten bij Poolse gezinnen om samen te werken met gezin en netwerk aan het versterken van veilig opgroeien van jeugdigen.

Deelvraag 1

Wat hebben medewerkers van Veilig Thuis nodig om samenwerking met Poolse ouders tot stand te brengen tijdens hun veiligheidsonderzoek?

Deelvraag 2

Welke aanpassingen zijn er nodig aan het cirkelmodel zodat het geschikt is om te gebruiken bij hulpverlening aan Poolse gezinnen waar sprake is van onveiligheid?

Deelvraag 3

Hoe kan er gewerkt worden aan het vergroten van het vertrouwen van de Poolse gemeenschap ten aanzien van jeugdzorg?

Deelvraag 4

Hoe kan een netwerk gebouwd worden rondom Poolse gezinnen dat bijdraagt aan veiligheid in gezinnen?

Deelvraag 5

Wat hebben sleutelfiguren nodig om hun rol te vervullen in het versterken van veiligheid in Poolse gezinnen?

Onderzoeksstrategie

We kiezen voor een participatief actieonderzoek. De leden van de onderzoeksgroep/projectgroep zijn allen actief in het onderzoek. Daarnaast hebben we een groep met ambassadeurs van het onderzoek, hierin zitten sleutelfiguren, ervaringsdeskundigen en andere betrokkenen die hun rol willen pakken in het bouwen van een civil society. De ambassadeursgroep zal groeien gaandeweg het onderzoek.

De leden van de onderzoeksgroep cq projectgroep bepalen gezamenlijk de onderzoekslijn en voeren het onderzoek uit (waarbij de projectleider en de hoofdaanvrager de eindverantwoordelijkheid dragen). De onderzoeksgroep heeft een vaste kern van onderzoekers en een variabele schil van ambassadeurs. De vaste kern bestaat naast de hoofdaanvrager en de projectleider uit twee jeugdzorgprofessionals van Kompas Jeugdzorg (een vaste en een variabele); twee jeugdzorgwerkers van Veilig Thuis (een vaste en een variabele); twee professionals van WIJS die het cirkelmodel trainen en een training 'Pools cultuursensitief samenwerken aan veiligheid' gaan ontwikkelen en geven aan sleutelfiguren en medewerkers van Veilig Thuis. De ambassadeursgroep bestaat uit ervaringsdeskundige ouders of jongeren die zelf in een kwetsbare situatie hebben gezeten of nog

zitten en uit sleutelfiguren die een belangrijke positie hebben/kunnen vervullen in het versterken van het netwerk rondom Poolse gezinnen. De vaste kern voert het onderzoek uit, de ambassadeurs sluiten aan indien gewenst. De projectleden zijn pedagogisch geschoold (hbo of wo-niveau), voor de ambassadeurs is dit geen criterium.

We kiezen expliciet voor deze onderzoeksstrategie om in samenwerking met Poolse en Nederlandse professionals en ervaringsdeskundigen via handelen/acteren te onderzoeken wat werkt om Poolse gezinnen te ondersteunen met veilig opgroeien en opvoeden. Omdat Veilig Thuismedewerkers aangeven dat ze het lastig vinden om een samenwerkingscontact op te bouwen en omdat Poolse ouders aangeven dat ze Veilig Thuismedewerkers wantrouwen, gaat er tijdens de duur van dit project een Poolse jeugdzorgwerker van Kompas Jeugdzorg mee met het veiligheidsonderzoek dat Veilig Thuis in het gezin doet. De Kompasmedewerker fungeert als intermediair met als doel om het contact tussen de Veilig Thuismedewerker en het gezin te verbeteren, zodat er een samenwerkingsrelatie ontstaat gericht op het versterken van veiligheid. Het betreft hier niet alleen de taalbarrière (de meeste gezinnen spreken geen Nederlands) maar ook de Poolse cultuur, waarden en normen. Gedurende dit traject verzamelen we data over wat werkt in het contact tussen Poolse gezinnen en Veilig Thuismedewerkers. Ook verzamelen we data over hoe het netwerk van Poolse gezinnen versterkt kan worden. Dit is de eerste onderzoekslijn.

In de tweede onderzoekslijn, die specifiek gericht is op het versterken van het netwerk, sluiten we aan bij bestaand onderzoek door ons te richten op het versterken van de relatie tussen ouders en leerkrachten, het versterken van de samenwerking tussen professionals en sleutelfiguren en het versterken van de Poolse gemeenschap onderling. In deze lijn is participatief actieonderzoek zeer geschikt om sleutelfiguren een actieve rol te geven in het onderzoek, waardoor een veel groter bereik mogelijk wordt.

Omdat het een participatief actieonderzoek betreft hechten we eraan de kwaliteitseisen van praktijkgericht onderzoek te hanteren: het onderzoek is praktisch relevant, methodisch grondig (betrouwbaar en valide) en ethisch verantwoord. Dat uit zich onder andere in de volgende uitgangspunten:

De cyclische structuur van het onderzoek: via een methodische leercyclus bespreken we casuïstiek waaruit we werkzame factoren analyseren die vervolgens in de praktijk worden getoetst. Op deze manier ontstaat zicht op wat er nodig is en wat werkt. In de tweede onderzoekslijn wordt een training ontwikkeld, uitgevoerd en vervolgens op basis van de ervaringen van de deelnemers aangepast.

Het streven naar een zo hoog mogelijke participatie: het onderzoeksplan wordt gemaakt en uitgevoerd door de onderzoeksgroep, waarin professionals van verschillende organisaties zijn vertegenwoordigd. Er is nadrukkelijk plaats voor jongeren/ouders/ervaringsdeskundigen, deze denken net als alle anderen in alle fasen van het onderzoek mee. We vragen van hen niet om 2 jaar betrokken te blijven, zij kunnen ook tijdelijk aansluiten. Daarnaast werken we met een groeiende groep ambassadeurs.

De plaats van reflectie in het onderzoek: tijdens casuïstiekbесprekingen vindt methodische reflectie plaats. Ook wordt indien nodig, maar zeker tweemaandelijks, de onderzoeksgroep zelf bereflecteerd en reflecteren de leden (in gezamenlijkheid) op hun eigen rol en positie.

Omdat gewerkt wordt vanuit het kritisch paradigma, staat empowerment centraal, van Poolse ouders en de Poolse gemeenschap. Empowerment start bij bewustwording en leidt uiteindelijk, hopelijk, tot emancipatie. Dit is in de Poolse gemeenschap een extra uitdaging, vanwege de over het

algemeen gelaten houding ten aanzien van het nemen van verantwoordelijkheid voor het eigen leven (LEV, 2020). We hopen dit te versterken door in te steken op samenwerking met gezinnen en door het netwerk van Poolse gezinnen te versterken en daarmee hun mogelijkheden tot handelen.

Plan van aanpak

Actieonderzoek is nooit helemaal vooraf te plannen. De onderzoeksgroep komt gedurende het hele onderzoek regelmatig bij elkaar voor reflectie op genomen stappen en (eventueel) aanpassing van de plannen: het eerste half jaar tweewekelijks, het volgende jaar maandelijks en het laatste half jaar tweemaandelijks.

Zoals eerder vermeld verloopt het onderzoek in twee lijnen: onderzoekslijn 1 is de lijn waarin in samenwerking met gezinnen gezocht wordt naar werkzame factoren om de veiligheid te versterken. Onderzoekslijn 2 is gericht op het versterken van het netwerk rondom Poolse gezinnen.

Onderzoekslijn 1: Het optimaliseren van het contact tussen Veilig Thuismedewerkers en Poolse gezinnen nadat melding is gedaan bij Veilig Thuis, zodat samenwerking aan veiligheid kan plaatsvinden.

Deelvraag 1

Wat hebben medewerkers van Veilig Thuis nodig om een samenwerking met Poolse ouders tot stand te brengen tijdens hun veiligheidsonderzoek?

Deelvraag 1 behelst het omvangrijkste deel van dit onderzoek: Kompasmedewerkers (met Poolse achtergrond) gaan, terwijl ze getraind worden in het cirkelmodel, met Veilig Thuis mee naar de gezinnen voor het veiligheidsonderzoek. Hun rol is om het contact tussen het gezin en de Veilig Thuismedewerker te verbeteren, zodat een betere samenwerking tussen Veilig Thuis en gezin mogelijk is. Tegelijkertijd zijn zij afgestudeerde, ervaren hbo- of wo-pedagogen, dus zij hebben ook hun eigen inbreng daar waar zij denken iets bij te kunnen dragen aan het versterken van de veiligheid. Er is hier nog geen sprake van hulpverlening omdat die officieel pas ná het onderzoek van Veilig Thuis opstart. De medewerkers van Veilig Thuis, die bij het onderzoek betrokken zijn, krijgen vooraf een korte training ‘cultuursensitief samenwerken met ouders’ aangeboden. Deze training duurt 12 uur en wordt verzorgd door WIJS. De afstemming met de Kompasmedewerkers tijdens de gezinsbezoeken zal daardoor makkelijker gaan.

Dit deel van het onderzoek is het beste te omschrijven als een serie casestudy's, waarbij de verschillende gezinnen de cases zijn. De huisbezoeken worden in casuïstiekbesprekingen bereflecteerd en via een methodische cyclus wordt het handelen van de Veilig Thuismedewerker steeds beter aangepast op samenwerking met Poolse ouders. De data (ervaringen) die hieruit voortkomen worden verwerkt in een training die als een train-de-trainermodel aan Veilig Thuis zal worden aangeboden. Op deze manier hopen we Veilig Thuis in heel Nederland te kunnen bereiken. Hiervoor zijn al contacten gelegd en men staat hiervoor open.

Respondenten

De respondenten van deze onderzoekslijn zijn de jeugdzorgwerkers van Veilig Thuis en Kompas Jeugdzorg die naar de Poolse gezinnen gaan waarvan een eerste melding is gedaan bij Veilig Thuis en waar nog geen jeugdzorg aanwezig is. De reden dat we voor gezinnen kiezen die bekend zijn bij Veilig Thuis is omdat het voor (jeugdzorg-)professionals moeilijk is om binnen te komen in Poolse gezinnen. Daarbij hebben Poolse ouders vaak weinig tijd en geen reden om mee te doen aan een onderzoek als er niet reeds problemen zijn (aldus de Poolse ouders die we hebben gesproken). Daarom kiezen we voor de ingang via Veilig Thuis, temeer omdat Veilig Thuis zelf ook aangeeft tegen problemen aan te lopen in het contact met Poolse gezinnen. We werken met gezinnen waarvan een eerste melding is

gedaan bij Veilig Thuis, en die nog niet bekend zijn bij jeugdzorg. Op deze manier blijven we zo dicht mogelijk bij het preventieve karakter van het onderzoek.

Er zijn in 2 jaar tijd 21 gezinnen op deze manier betrokken bij het onderzoek. Het is ons streven dat er van zowel Veilig Thuis als Kompas Jeugdzorg één vaste professional in de projectgroep deelneemt als respondent die naar de gezinnen gaat. Beiden kunnen dan een wisselende collega meenemen. Op deze manier garanderen we een rode draad in de leerontwikkeling die we samen doormaken en betrekken we toch voldoende professionals die meedoen en daardoor mee leren. Ook voorkomen we op deze manier dat er blinde vlekken ontstaan die voor bias kunnen zorgen in het analyseren van de werkzame factoren in de samenwerking met gezinnen.

Onderzoeksmethode

We kiezen ervoor om aan te sluiten bij de dienst Voorwaarde en Vervolg van Veilig Thuis. Het heeft als doel de (on)veiligheid in het gezin in kaart te brengen en een plan op te stellen om de veiligheid in het gezin te garanderen/herstellen. Zo'n onderzoek is vrij geprotocolleerd en duurt ongeveer 10 weken, waarbij er gemiddeld vijf keer een bezoek aan het gezin wordt gebracht. In ons project gaat er een Poolse medewerker van Kompas Jeugdzorg mee met de Veilig Thuismedewerker naar het gezin. Deze twee professionals wonen gedurende de 10 weken dat het onderzoek van Veilig Thuis duurt, de methodische werkbijeenkomsten van de projectgroep bij, en brengen daar hun casuïstiek in over het gezin. Het bespreken van de casuïstiek gebeurt met de hele onderzoeksgroep en verloopt volgens een vastgestelde methodiek aan de hand van topics die gerelateerd zijn aan de onderzoeksvragen van het project. Op deze manier werken we samen aan het verbeteren van het contact tussen professionals en ouders, leren we van elkaar voor volgende casussen en bouwen we samen nieuwe kennis. We werken met een kleine groep vaste professionals van beide organisaties, en daarnaast een medewerker die kan variëren. Zo zorgen we voor een extra rode draad in het verzamelen van kennis, en betrekken we toch voldoende participanten om bias op therapeutvariabelen te voorkomen én om meer professionals mee te laten leren tijdens het onderzoek.

Omdat Veilig Thuismedewerkers aangeven vaak vast te lopen in het contact met Poolse ouders gaat een Poolse jeugdzorgwerker van Kompas Jeugdzorg mee om het contact te vergemakkelijken en zo samenwerking met ouders aan veiligheid mogelijk te maken. De Kompasmedewerkers worden vooraf getraind in het cirkelmodel om het gesprek met ouders over veiligheid te optimaliseren. Helaas is het binnen de kaders en protocollen van Veilig Thuis niet mogelijk hun medewerkers hierin ook te trainen maar zij krijgen wel vooral een korte training 'cultuursensitief hulpverleners' aangeboden.

Uiteindelijk is gebleken dat de dienst Voorwaarde en Vervolg niet vaak (meer) werd ingezet bij Poolse gezinnen en zijn we overgestapt naar de eerste melding als focus van ons onderzoek. Daardoor veranderde de focus ook van het samenwerken met ouders naar het vinden van aansluiting.

Methodische werkbijeenkomsten

De periode waarin de twee jeugdzorgwerkers van Veilig Thuis en Kompas Jeugdzorg het onderzoek in het gezin uitvoeren, duurt 10 weken, en zij zullen in die periode ongeveer tweewekelijks naar het gezin gaan. Gedurende deze 10 weken komt de onderzoeksgroep tussendoor, dus ook tweewekelijks, bij elkaar om de bevindingen van de hulpverleners te bespreken. Deze besprekingen hebben de vorm van methodische werkbijeenkomsten en passen binnen een methodische cyclus van reflecteren – plannen – doen – observeren. Het reflecteren en plannen vindt in de methodische werkbijeenkomsten plaats. Tijdens deze bijeenkomsten zijn alle projectleden aanwezig, waarbij de casus vanuit verschillende gezichtspunten bekeken wordt, aan de hand van een topiclist die

gerelateerd is aan de deelvraag. De jeugdzorgwerkers brengen hun ervaringen in de gezinnen in. De medewerkers van WIJS adviseren vanuit hun pedagogische kennis en kennis van het cirkelmodel. De ervaringsdeskundigen (Poolse jeugdzorgwerkers) brengen hun eigen ervaringen in en vertegenwoordigen daarmee de stem van de ouders. De projectleider draagt er zorg voor dat de bijeenkomsten methodisch grondig en ethisch verantwoord verlopen.

Op basis van de reflecties in de werkbijeenkomsten worden nieuwe acties uitgezet die de twee professionals van Veilig Thuis en Kompas Jeugdzorg bij het volgende bezoek aan het gezin, proberen toe te passen. In een logboek noteren zij vervolgens de observaties, zodat die in de volgende werkbijeenkomst besproken kunnen worden. Gedurende het onderzoek zullen we verschillende werkzame factoren op het spoor komen: na de eerste bezoeken zijn de logboek aantekeningen op vrije observaties gebaseerd, gaandeweg zullen we daarnaast ook gaan letten op factoren die in een eerder stadium werkzaam leken te zijn. Dan worden de observaties derhalve gestructureerder.

Data-analyse

De data die tijdens de methodische werkbijeenkomsten worden gegenereerd zijn de factoren die de samenwerking aan veiligheid tussen Poolse gezinnen en jeugdzorgwerkers verbeteren. In de bijeenkomsten wordt casuïstiek besproken via methoden die het mogelijk maken deze factoren op het spoor te komen, zoals de krachtenveldanalyse van Lewin. De uitkomsten van de bespreking van de casussen via deze methoden, vormen de data en zijn direct weer input voor verder onderzoek. De jeugdzorgwerkers nemen deze bevindingen mee naar hun volgende bezoek aan de gezinnen. Op deze manier vindt een cyclisch proces plaats waarbij de data steeds verder worden gespecificeerd en verfijnd. De projectleider is verantwoordelijk voor het schriftelijk bijhouden van de werkzame factoren. Dit gebeurt door aan het einde van elke bijeenkomst gezamenlijk de (voorlopige) werkzame factoren te formuleren en deze te noteren in een werkdocument. Deze aantekeningen vormen, samen met de logboek aantekeningen van de jeugdzorgwerkers, input voor de volgende bijeenkomst. De data worden uiteindelijk gepresenteerd in artikelen waarin de werkzame factoren in het samenwerken aan veiligheid in Poolse gezinnen centraal staan. Ook leveren de data input voor de training 'Pools cultuursensitief samenwerken aan veiligheid' die ontwikkeld zal worden tijdens het project.

Ethiek

De gezinnen verkeren in een kwetsbare situatie. Er is een melding gedaan bij Veilig Thuis en er komt een jeugdzorgautoriteit die ze wantrouwen. We zullen zorgvuldig moeten uitleggen wat ons onderzoek behelst.

Meteen vanaf het eerste bezoek is er een medewerker van Kompas Jeugdzorg bij. Aan het einde van deze eerste bijeenkomst leggen de twee professionals aan het gezin uit dat het niet gangbaar is dat ze samen komen, maar dat we dat doen omdat we willen onderzoeken of de aanwezigheid van een Poolse hulpverlener het contact met Veilig Thuis gemakkelijker maakt. We leggen uit wat we doen en geven de ouders een folder waarop in het Pools en in het Nederlands staat wat het onderzoek behelst en dat ze uiteraard niet verplicht zijn om mee te doen. Na een paar dagen belt de Kompasmedewerker het gezin om te vragen of ze met het onderzoek mee willen werken. Zo ja, dan vullen de ouders bij de tweede bijeenkomst een informed consentformulier in, waarin onder andere is opgenomen dat ze zich te allen tijde kunnen terugtrekken, dat alles anoniem verwerkt wordt en dat het hun bekend is wat we met de data doen.

Deelvraag 2

Welke aanpassingen zijn er nodig aan het cirkelmodel zodat het geschikt is om te gebruiken bij hulpverlening aan Poolse gezinnen waar sprake is van onveiligheid?

Het cirkelmodel is een model dat erop gericht is om samen met betrokkenen en hun sociaal en professioneel netwerk te komen tot veiligheid. Het kent als wetenschappelijke pijlers netwerkstrategieën en systemisch werken, oplossingsgericht werken en het gedachtegoed van Signs of Safety. Het model is ontwikkeld om gestructureerd en in samenspraak met gezinnen aan veiligheid te werken. Het model bestaat uit zes cirkels en biedt structuur en concrete handvatten voor het proces van het herkennen van signalen van onveiligheid tot en met het maken en bewaken van afspraken. Het model leidt tot een veiligheidskaart die ondersteunend is aan de betrokkenen zelf, en ondersteunend is aan de monitorende taak van Veilig Thuis. De veiligheidskaart die gebruikt wordt, sluit aan bij de werkwijze van Veilig Thuis.

De Blended opleiding is door het SKJ geaccrediteerd (48 punten) voor Jeugd- en gezinsprofessionals, ook professionals die bij het BPSW zijn geregistreerd kunnen met deze opleiding registratiepunten verwerven.

Voor deelvraag 2 gaan we medewerkers van Kompas Jeugdzorg trainen in het cirkelmodel. De ontwikkelaars van het cirkelmodel doen dit gedurende de eerste fase van het onderzoek en zij gebruiken deze training tegelijkertijd om aanpassingen te doen aan het cirkelmodel zodat het beter aansluit bij Poolse gezinnen (de medewerkers van Kompas Jeugdzorg die de training krijgen, hebben een Poolse achtergrond). De Poolse 'versie' van het cirkelmodel kan later aangeboden worden aan andere jeugdzorgwerkers die veel met Poolse gezinnen werken en/of in combinatie met het standaard cirkelmodel, al naar gelang wenselijk is.

Respondenten

De acht medewerkers van Kompas Jeugdzorg die met de Veilig Thuismedewerkers meegaan naar de gezinnen voor het veiligheidsonderzoek volgen de training. Deze medewerkers hebben een Poolse achtergrond, waardoor zij, naast hun rol als tolk, kunnen zorgen voor de cultuursensitieve finetuning in het contact tussen de Veilig Thuismedewerker en de gezinnen. Zij hebben deze laatste rol óók bij het adviseren van de ontwikkelaars van het cirkelmodel, zodat het model kan worden aangepast aan Poolse gezinnen. De training wordt gegeven door de twee leden van de projectgroep die tevens het cirkelmodel ontwikkeld hebben (medewerkers van WIJS).

Onderzoeksmethode

De training wordt door de Kompasmedewerkers gevolgd gedurende de eerste periode dat zij actief zijn in het onderzoek (er zullen gemiddeld twee veiligheidsonderzoeken in Poolse gezinnen tegelijk plaatsvinden tijdens ons onderzoek, dus zijn er ook twee Kompasmedewerkers actief). Het is een blended training waarbij opdrachten parallel lopen aan werken in de praktijk. De totale training duurt zo'n drie maanden. In deze periode gaan de Kompasmedewerkers naar de gezinnen (met de Veilig Thuismedewerkers) en zij gebruiken de casuïstiek die ze daar ophalen, in de training. Tijdens de werkbijeenkomsten van de onderzoeksgroep wordt gereflecteerd op de training:

Kompasmedewerkers geven feedback op de mate waarin de training aansluit bij de Poolse cultuur en/of moet worden aangepast. Hiertoe wordt aan het einde van elke trainingsdag gezamenlijk geïnventariseerd wat werkt en wat niet. Op een later moment wordt de hele training gezamenlijk geëvalueerd, zodat de Kompasmedewerkers tijd hebben om inzichten te laten bezinken. Het punt komt elke werkbijeenkomst op de agenda. Hierdoor kunnen eerdere inzichten worden aangescherpt.

Analyse

De ontwikkelaars/trainers passen de training aan op basis van de feedback van de deelnemers en de afspraken die over de aanpassingen zijn gemaakt in de bijeenkomsten van de onderzoeksgroep. De aangepaste training wordt vervolgens voorgelegd aan de Kompasmedewerkers die de training

hebben gevolgd zodat die het eindresultaat kunnen beoordelen op passendheid bij de Poolse cultuur.

Ethiek

De ontwikkelaars van het cirkelmodel zijn lid van de projectgroep. Zij hebben belang bij de doorontwikkeling van het cirkelmodel. Echter zijn zij in eerste instantie jeugdzorgwerker met een groot hart voor jeugdbescherming. Uit alles blijkt (bijvoorbeeld uit hun cv) dat het hun missie is de veiligheid van kinderen te vergroten en ze hebben ervaren dat het cirkelmodel werkt. Ze willen die ervaringen delen. Doordat zij de aanpassingen doen in overleg met de deelnemers van de training en de projectgroep, is onderzoeksmatige onafhankelijkheid in principe gegarandeerd.

Deelvraag 3

Hoe kan er gewerkt worden aan het vergroten van het vertrouwen van de Poolse gemeenschap ten aanzien van jeugdzorg?

Respondenten.

We wilden voor deze deelvraag graag de gezinnen interviewen die bij het onderzoek zijn betrokken doordat er een veiligheidsonderzoek plaatsvindt door Veilig Thuis, in samenwerking met een Kompas medewerker (zie deelvraag 1). We wilden van hen weten hoe de zij het onderzoek van Veilig Thuis zelf ervaren hebben en welke factoren van invloed waren op het verbeteren van het contact. We merkten echter al snel dat de meeste gezinnen hier niet voor openstonden. Daarom zijn we voor deze deelvraag op zoek gegaan via Poolse scholen naar ouders. Er zijn uiteindelijk 3 groepen ouders (ongeveer 15 ouders) betrokken om deze vraag te beantwoorden.

Onderzoeksmethode

Er is een voorlichting/presentatie ontwikkeld over (de verschillen tussen de Poolse en) Nederlandse jeugdzorg. Deze voorlichting is gegeven op verschillende Poolse scholen aan geïnteresseerde Poolse ouders. Er is een groot verschil tussen beide jeugdzorgsystemen en er heerst veel wantrouwen onder Poolse ouders ten aanzien van Nederlandse jeugdzorg/Veilig Thuis. Nadat de voorlichting is gegeven is een vragenformulier uitgedeeld. Ook is op een later tijdstip contact geweest met ouders.

Analyse

De vragenlijsten worden geanalyseerd en de contacten die later plaatsvinden worden hierbij betrokken. Echter bleken de antwoorden niet bruikbaar omdat ze te kort en sociaal wenselijk waren. Uit de contacten die later hebben plaatsgevonden, kon worden opgemaakt dat de voorlichting effectief was geweest; veel ouders durfden eindelijk de stap naar hulpverlening te zetten.

Ethiek

We moeten rekening houden met het feit dat Poolse ouders in een groep vaak terughoudend zijn om iets over zichzelf te vertellen. Tijdens de voorlichtingsbijeenkomsten kunnen we daardoor misschien minder resultaat verwachten en/of is de data die we daar ophalen/observeren niet bruikbaar. Daarom dat achteraf opnieuw contact is met verschillende ouders, in een één-op-ééncontact.

Onderzoekslijn 2: Het versterken van het netwerk rondom kwetsbare Poolse gezinnen

Deelvraag 4

Welke factoren dragen volgens Poolse gezinnen bij aan het opbouwen en in stand houden van een netwerk?

We zoeken naar de manier waarop de bekende werkzame factoren om veiligheid te versterken, toepasbaar zijn in Poolse gezinnen. We willen dit expliciet ook onderzoeken vanuit het perspectief van de Poolse ouders en kinderen. We kiezen ervoor bij deze vraag de focus op het versterken van een netwerk te leggen, omdat dat uit eerder onderzoek de meest werkzame factor is gebleken. We willen dat de data die we met deze deelvraag ophalen, rechtstreeks ten goede komen aan Poolse gezinnen in kwetsbare situaties. We denken dat deze gezinnen, die waarschijnlijk altijd wel min of meer kwetsbaar zullen blijven, het meest gebaat zijn met een sterker netwerk, zodat de verantwoordelijkheid voor het veilig opgroeien en opvoeden van de kinderen niet alleen bij de ouders ligt, maar ook anderen een oogje in het zeil houden. Vandaar de focus op netwerk als werkzame factor.

We kiezen ervoor om van gezinnen waar het wél gelukt is een netwerk te creëren en die (daardoor) niet in een kwetsbare positie zitten, te horen hoe zij dat doen en wat hun heeft geholpen. Op deze laatste respondentgroep richten we deze deelvraag.

Respondenten

Eén van de ambassadeurs van ons onderzoek is directrice van twintig Poolse scholen in Oost-Brabant. Via haar komen wij in contact met gezinnen die we willen bevragen op werkzame factoren. Ook hebben we een aantal ouders (moeders) via ons eigen netwerk bereid gevonden tot een interview.

Er zijn 14 ouders geïnterviewd, met een wisselend opleidingsniveau, werksituatie, aantal jaar in Nederland en leeftijd kinderen.

Onderzoeksmethode

De moeders zijn geïnterviewd via een half-gestructureerd interview. We willen van hen weten hoe hun netwerk eruit ziet en wat het netwerk voor hen betekent, welke rol het netwerk vervult. Ook zijn we nieuwsgierig naar de werkzame factoren in het vormen van/aansluiten bij een netwerk. Als deze gezinnen contact hebben gehad met jeugdzorg is het natuurlijk zeer interessant om hun bevindingen te bevragen.

Analyse

De interviews worden woordelijk getranscribeerd en vervolgens via narratief coderen geanalyseerd. De data leveren input voor de training 'Pools cultuursensitief samenwerken aan veiligheid'.

Ethiek

Informed consent formulier voor de respondenten. Ook hier verwerken we de resultaten zonder persoonsgegevens.

Deelvraag 5

Wat hebben sleutelfiguren nodig om hun rol te vervullen in het versterken van de veiligheid van Poolse gezinnen?

Deelvraag 5 is gericht op het zoeken naar sleutelfiguren die een rol willen spelen in het versterken van het netwerk rondom Poolse gezinnen. We benaderen (Poolse) scholen, de kerk en andere reeds bestaande netwerken waar Polen elkaar vinden. Hier verwachten we sleutelfiguren te vinden die in de gemeenschap een centrale rol spelen of willen spelen zoals de directeur van de Poolse school en de pastoor. Daarnaast gaan we op zoek naar 'nieuwe' sleutelfiguren. Hiervoor gaan we in de regio naar basis- en middelbare scholen waar veel Poolse kinderen zitten om leerkrachten te vinden die graag een rol willen vervullen als sleutelfiguur in het versterken van het netwerk. Deze keuze komt voort uit bestaande kennis. Poolse ouders willen graag samenwerken met leerkrachten, dat is iets

dat ze ook in hun land van herkomst gewend zijn. Ze dichten de leerkrachten autoriteit toe en vinden hem/haar minder bedreigend dan iemand van jeugdzorg (KIS 2016, LEV 2020).

Respondenten

De respondentenpopulatie voor het vinden van sleutelfiguren bestaat uit de Poolse gemeenschap en uit leerkrachten van basisscholen en middelbare scholen in de regio met (veel) Poolse kinderen in de klas. Zij worden door ons benaderd om te onderzoeken of zij de rol van sleutelfiguur willen vervullen.

Zoveel mogelijk leerkrachten en andere betrokkenen die hebben aangegeven de rol van sleutelfiguur meer handen en voeten te geven, worden geïnterviewd. Ook hier streven we naar een brede populatie, zodat de training die we op basis van de gegevens willen ontwikkelen, voor een brede doelgroep aan sleutelfiguren toepasselijk is. We zijn 4 focusgroepen (3 basisonderwijs, 1 jeugdzorgaanbieder) gehouden met in totaal 17 professionals.

Onderzoeksmethode

Het zoeken naar eventuele sleutelfiguren is iets wat gedurende het hele onderzoek plaatsvindt. We vragen van hen tijd en personen die de rol van sleutelfiguur willen vervullen, en we bieden hen een training en mogelijkheden tot consultatie (zie kopje ethiek).

De potentiële sleutelfiguren worden geïnterviewd in focusgroepen. Op deze manier hopen we een brede doelgroep te kunnen bereiken. Het voordeel van focusgroepen is dat de respondenten elkaar kunnen inspireren en samen op meer ideeën komen dan alleen. Dit past bij de topics die centraal staan: welke ervaringen hebben ze met Poolse gezinnen, welke ideeën hebben ze met betrekking tot het sleutelfiguurschap en het versterken van netwerken, en welke behoefte aan ontwikkeling/professionalisering hebben ze om de rol goed te kunnen vervullen.

Analyse

De focusgroepen worden geanalyseerd tijdens de bijeenkomsten zelf. Het laatste kwartier van de focusgroepbijeenkomst wordt gereserveerd om een wrap-up te maken van wat is besproken. Dit gebeurt via de drietrapsmethode: individueel opschrijven, inventariseren, gezamenlijk vaststellen. De topics die centraal staan zijn: ideeën om sleutelfiguurschap vorm te geven en wat nodig aan professionalisering. De data die hierdoor verzameld worden, vormen samen met data uit de andere deelvragen de input voor de training 'Pools cultuursensitief samenwerken aan veiligheid'. Deze training wordt ontwikkeld door de twee projectgroepleden van WIJS die ook het cirkelmodel hebben ontwikkeld. De training wordt aangeboden aan de sleutelfiguren die daarvoor openstaan (max 12). Deze training zal na het onderzoek ook landelijk beschikbaar komen. (Dit is dezelfde training als de training die aan medewerkers van Veilig Thuis wordt aangeboden, alleen krijgen zij een train-de-trainervariant.)

Ethiek

Informed consentformulier. Extra aandacht voor gevoeligheden van focusgroep: met respect spreken, niets naar buiten brengen.

Het zou zonde zijn om sleutelfiguren die enthousiast zijn, slechts als respondent voor een interview te zien. We willen hun meer bieden door ze de mogelijkheid te geven als ambassadeur bij het onderzoek betrokken te worden en in die hoedanigheid deel te kunnen nemen aan een of enkele bijeenkomsten van de projectgroep. Ze kunnen daarin hun casuïstiek bespreken over het vervullen van het sleutelfiguurschap. Ook kunnen zij de projectleden altijd consulteren in vragen rondom Poolse gezinnen.

Resultaten

Onderzoekslijn 1

- Het optimaliseren van de samenwerking tussen jeugdzorgwerkers en ouders tijdens het onderzoek van Veilig Thuis in gezinnen waarover melding is gedaan, zodat er stappen gezet kunnen worden om de veiligheid te herstellen (secundaire preventie).

- Het bieden van een positief tegenwicht aan het heersende wantrouwen in de Poolse gemeenschap ten aanzien van jeugdzorgwerkers, zodat samenwerking aan veiligheid tussen jeugdzorgwerkers en Poolse gezinnen mogelijk wordt.

Deelvraag 1: Wat hebben medewerkers van Veilig Thuis nodig om samenwerking met Poolse ouders tot stand te brengen tijdens hun veiligheidsonderzoek?

Respondenten

De respondenten tijdens deze eerste deelvraag zijn de medewerkers van Veilig Thuis. We hebben met een vaste club van 4 Veilig Thuis-medewerkers gewerkt, waarbij één medewerker vanuit de frontoffice werkte en de andere drie in de vervolgdiensten. De Poolse Kompasmedewerkers namen deel als medeonderzoekers, zij gingen met de Veilig Thuismedewerkers mee naar gezinnen.

Werkwijze/interventies

Actie

De medewerkers van Veilig Thuis Zuidoost-Brabant gaven aan dat ze vastliepen in het contact met Poolse ouders, waardoor een adequaat veiligheidsonderzoek niet mogelijk was. Wij hebben onderzocht hoe dit contact soepeler kan verlopen. Dat hebben we gedaan door tijdens het onderzoek een Poolse hulpverlener van Kompas Jeugdzorg mee te laten gaan met Veilig Thuis naar de gezinnen. De bedoeling hiervan was dat het contact met ouders makkelijker werd gelegd, vanwege de taal maar vooral ook vanwege bekendheid met cultuurspecifieke factoren. Pas vanuit een contact dat gebaseerd is op vertrouwen, is goede zorg mogelijk. De jeugdzorgwerkers van Kompas zijn tijdens het onderzoek getraind in het cirkelmodel, een benaderingswijze die onder meer gebaseerd is op de methodiek van Signs of Safety, systeembenadering, presentie en progressiegericht werken. Het model biedt handvatten voor het gesprek over veiligheid en beoogt de concrete en feitelijke zorgen bespreekbaar te maken met gezinsleden (WIJS, 2017). Op deze manier zijn de Poolse jeugdzorgwerkers als medeonderzoekers goed gefaciliteerd in hun dubbelrol om enerzijds het gesprek over veiligheid goed te kunnen voeren met Poolse ouders en anderzijds het gesprek met de VT-medewerkers hierover te kunnen voeren (zie voor deze professionaliseringslag in het cirkelmodel deelvraag 2).

Methodische werkbijeenkomsten

Tijdens het project zijn er tweewekelijks methodische werkbijeenkomsten geweest. Hierbij waren behalve de projectleiders en inhoudelijk deskundigen (als supervisor) ook de professionals aanwezig die in de gezinnen actief waren, zowel van Kompas als van VT. In deze bijeenkomsten bespraken we de voortgang aan de hand van een aantal vragen:

- hoe verliep het contact met/bezoek aan het gezin?
- welke rol namen VT- en Kompasmedewerker op zich?
- hoe ervaren beiden de samenwerking?
- wat leerde de VT-medewerker van de Poolse collega over het aansluiten bij/samenwerken met Poolse gezinnen?

Tijdens deze bijeenkomsten zijn notulen gemaakt en is regelmatig teruggepakt op eerdere aantekeningen om zo tot patronen te komen, die vervolgens werden besproken met alle betrokkenen.

Interview

De front-office-medewerker van VT die het meest nauw betrokken was bij het project is bevraagd op het leerrendement van het samen optrekken in gezinnen. Dit interview is opgenomen en deductief geanalyseerd met als codes: 'wat geleerd' en 'wat nog nodig'. Deze resultaten zijn verwerkt in de workshop die voor VT is ontwikkeld.

Evaluatie tijdens workshop

De workshop die is ontwikkeld is tevens uitgevoerd onder een groep van 9 VT-medewerkers (zowel betrokkenen bij het project als niet-betrokkenen). In de workshop zat een evaluatievraag ingebouwd in de vorm van een schaalvraag:

- 0: het lukt me helemaal niet om in gesprek met Poolse ouders te komen/werken aan veiligheid/ of veiligheidsvoorwaarden te stellen
- 10: ik heb geen enkele moeite met in gesprek te komen en zijn met Poolse ouders met betrekking tot de veiligheid van hen en hun kinderen.

En vervolgens dezelfde vraag maar dan voor de 'gemiddelde' ouder, om uit te sluiten dat de score meer iets zei over de competenties van de medewerker (validiteit):

- 0: het lukt me helemaal niet om in gesprek met ouders te komen/werken aan veiligheid/ of veiligheidsvoorwaarden te stellen
- 10: ik heb geen enkele moeite met in gesprek te komen en zijn met ouders met betrekking tot de veiligheid van hen en hun kinderen.

We vergeleken hierbij de medewerkers die bij het project betrokken waren geweest met de collega's die niet betrokken waren geweest.

Resultaten

De gezinnen

Van de gezinnen waren persoonsgegevens alleen bekend bij de VT- en de Kompasmedewerker (naam, adres, telefoonnummer); tijdens de methodische werkbijeenkomsten werd gesproken over gezin 1, gezin 2, enz.

(mo = moeder, va = vader, z = zoon, d = dochter, k = kind, kk = kinderen)

	gezin	Melding door/vanwege	Interventies die werkten	Afronding
1	Mo, stiefva, z 4	Politie: va aanrijding, rijden zonder rijbewijs, alcohol	Uitleg VT Geruststellen door systeem uit te leggen Vertalen afsluitbrief	Accepteren hulp --> CJG
2	Mo, va, d 8, z puber	Politie: woningbrand, dochter hele dag alleen ziek thuis	Stress reduceren door begripvol te zijn Tijd nemen	Hebben zelf hulpvraag rondom zoon --> ST
3	Mo, va k 1.5	Ruzie ouders, va geweld gebruikt Willen scheiden	Onbekend Taal	Willen zelf hulp, want willen niet dat kind dupe wordt van scheiding --> ST
4	Samengesteld gezin, 4 kk	Vaker gemeld, fors geluidsoverlast 's nachts	Vertalen aankondiging VT huisbezoek	Razem niet betrokken, gezin wilde niet, kennen hulpverlening.

5	Ouders gescheiden, d 6	Va vernielt auto mo, maakt ruzie		Dienst V&V, wachtlijst
6	Z 17 zwartrijden, verbaal geweld conducteur	Politie		Razem niet betrokken, want ging schriftelijk en spraken goed Nederlands. ST
7				Razem niet betrokken, ouders weigeren
8	Mo, va, d 11, d 17			Op wachtlijst voor V&V
9	?? niet op gang gekomen			
10	Mo, va z 3	Veel huiselijk geweld van va to mo, zelfmelding	Had ook zonder Razem gekund, mo kent hulpverlening	Reeds hulpverlening in het gezin
11	Mo, va, jong k, ouder k	2 meldingen	Idem als 10	Mo en jong k zijn al naar Polen, va gaat ook, ouder k woont zelfstandig in NL
12	?? niet op gang gekomen			
13	Mo, va, z 2,5	Politie, huiselijk geweld, alcohol va	Vooraf taal	Willen geen VT-aanbod, mo gaat minder werken
14	Mo, va, k 2	Ruzie ouders, va liet mo niet meer binnen	Vooraf taal	Ouders besloten tot scheiding, mediator geregeld, geen verder aanbod
15	Mo en va zonder kk	Ruzie om fiets	Taal	Had niet bij project gemogen, geen kk betrokken
16	Mo, va, d 14, d 6	Melding door buurman: herrie in de tuin bij opzetten zwembad met hogedrukspuit	Taal	Melding van buurman die wel vaker belt, geen vervolg (geen geweld)
17	Mo, 1 k	Kind met gezondheids- problemen, depressieve mo die geen hulp zoekt voor kind	Contact opgenomen met vriendin van moeder (taal en extra interventie)	Doorgeleid naar jeugdzorg.
18	Mo, va, z 12, d 4	Ouders in scheiding, huiselijk geweld tussen ouders	Vertragen, ouders wilden eigen verhaal doen.	Na enkele gesprekken overgegaan op monitoring, scheiding zette door.
19	Mo, kk 10 en 14	Mo psychisch ziek, was gaan dwalen (politie erbij)	Taal	Geen vervolg, gezin zoekt hulp

20	Mo, va, z 14 en z 16	Vader suïcidaal	Nieuwe medewerker VT; was onzeker	Geen sprake van geweld, VT trekt zich terug
21	Mo, va, kk 8, 15 en 23	Ruzie ouders, hermelding (nooit hulp gehad)	Taal	Komt in V&V-traject, Razem niet meer nodig

Verloop

Tijdens de eerste achttien maanden van het project zijn 21 gezinnen van Poolse komaf betrokken geweest. Deze gezinnen waren gemeld bij Veilig Thuis (VT). Dat bleken er fors minder dan verwacht. Het aantal meldingen over Poolse gezinnen is sterk teruggelopen de laatste twee jaar. Overigens zijn niet alle Poolse gezinnen waarover gemeld was meegenomen in het project; bij hermelding bijvoorbeeld was het vaak niet nodig, omdat de VT-medewerker en ouders elkaar al kenden en er al een vorm van samenwerking was.

Onze aanvankelijke bedoeling was om de Kompasmedewerker aan te laten sluiten bij gezinnen waarbij Veilig Thuis de dienst Voorwaarde & Vervolg inzet. Deze dienst behelst een onderzoek van ongeveer drie maanden naar de veiligheid binnen een gezin en mondt uit in het opstellen van veiligheidsvoorwaarden en het organiseren van ondersteuning. Echter bleek dat er nog maar weinig gezinnen van Poolse komaf voor deze dienst in aanmerking kwamen.

In overleg met de coördinator en gedragsdeskundige van VT is daarop besloten om met het onderzoek aan te sluiten bij de front-office van VT, van waaruit het eerste contact met de gezinnen plaatsvindt.

We besloten tot een werkwijze waarbij de VT-medewerker samen met een Kompasmedewerker het gezin benadert. Uiteraard met inachtneming van de benodigde privacymaatregelen in het kader van de wet AVG.

We ontdekten al snel dat videobellen in plaats van alleen een spraakgesprek voeren veel effectiever was. Het grote voordeel hiervan is dat er veel beter gelet kan worden op non-verbale communicatie. Ook de ouders gaven aan dit prettiger te vinden dan zonder beeld.

Deze frontoffice-dienst van VT bestaat uit één of enkele contacten met het gezin, waarna een besluit genomen wordt of er een dienst, zoals Voorwaarde & Vervolg, wordt ingezet of dat het gezin wordt doorverwezen naar reguliere hulp (meestal de wijkteams) waarna VT zich terugtrekt. Deze laatste beslissing wordt over het algemeen genomen als er geen sprake is van acute onveiligheid en als het gezin hulp accepteert. In sommige gevallen is er helemaal geen indicatie voor hulp en verwijst VT niet door naar reguliere hulp. Bij 17 van de 21 gezinnen die betrokken zijn geweest bij het onderzoek, werd geen vervolgdienst ingezet en sloot VT de bemoeienis met het gezin af (van 2 gezinnen is dat onduidelijk – zij leken wel gemeld maar zijn, althans voor het project, buiten beeld gebleven). Bij drie gezinnen werd besloten tot de dienst Voorwaarde & Vervolg en bij 1 gezin tot monitoring. De gezinnen voor Voorwaarde & Vervolg kwamen op een wachtlijst terecht en Veilig Thuis had toen de gezinnen aan de beurt waren geen behoefte meer aan ondersteuning vanuit het project. Dat betekent dat onze contacten met de gezinnen van korte duur waren en dat de focus van de onderzoeksvraag zich heeft verlegd van het zoeken naar samenwerking naar het vinden van aansluiting bij de gezinnen. Overigens is dat geheel in overeenstemming met de behoefte van de VT-medewerkers en sluit dat aan bij de input die we bij andere professionals (onderwijs, jeugdzorg) ophaalden: de grootste handelingsverlegenheid zit bij het vinden van aansluiting bij gezinnen van Poolse komaf. Als het contact eenmaal is gelegd, verdwijnt de kloof tussen Poolse en andere gezinnen grotendeels voor de meeste professionals.

Na anderhalf jaar zijn we gestopt met samen naar gezinnen gaan. De VT-medewerkers gaven aan genoeg geleerd te hebben en de Kompasmedewerkers vooral nog als tolk mee te willen nemen. Aangezien dat niet de bedoeling van het project is, is in goed overleg besloten niet meer samen naar

gezinnen te gaan. Op basis van de bevindingen is een workshop ontwikkeld voor VT (landelijk) en deze is uitgevoerd bij de vestiging waarmee we samenwerkten, Brabant Zuidoost. De workshop is zo opgezet dat andere vestigingen de workshop intern zelf kunnen uitvoeren.

Inhoudelijke resultaten

Eerste contact: creatief zijn in media

Het is voor VT vaak lastig om met Poolse ouders in contact te komen. Vaak blijken telefoonnummers niet te kloppen of nemen mensen niet op. Vanwege lange werkdagen is dat laatste te verklaren en ook begrijpelijk. VT stuurt een brief als ze ouders telefonisch niet te pakken krijgen. Deze brief hebben we in het Pools vertaald, zodat de kans dat ouders hem begrijpen vergroot wordt. We weten echter ook dat Poolse mensen hun post (van instanties) vaak niet openen, een beetje vanuit het idee 'wat niet weet, wat niet deert'; dan hoeft je ook niet te reageren. Berichten via WhatsApp en e-mails worden meestal wel gelezen, maar vanwege privacyredenen is bijvoorbeeld appen vanuit VT niet mogelijk. Ook hebben we ervaren dat een bericht aan Poolse ouders moet eindigen met een duidelijke vraag om te reageren, omdat ze het bericht anders meestal slechts ter kennisgeving aannemen.

Eerste gesprek: tijd nemen en uitleg geven

We hebben ervaren dat de aanwezigheid van een Poolse hulpverlener helpend kan zijn bij dit eerste contact. Het stelt ouders op hun gemak dat er iemand is 'die hen begrijpt' en ook is het prettig dat ze in hun moedertaal kunnen spreken. Medewerkers van VT raakten soms in verwarring omdat de Kompasmedewerker veel meer taal gebruikte dan zichzelf bij het vertalen van een vraag. De Kompasmedewerker deed echter veel meer dan het vertalen van de vraag. Ze gaf uitleg over het Nederlandse jeugdzorgsysteem, over wat VT kwam doen, dat ze niet meteen hun kinderen meenamen, enzovoorts. Vanuit Polen zijn ouders een autoritair jeugdzorgsysteem gewend en verliezen zij hun kinderen als die uit huis worden geplaatst. Als VT komt raken ouders in paniek. De Kompasmedewerkers hadden veel tijd en woorden nodig om het stressniveau van ouders naar beneden te krijgen, voordat een gesprek over veiligheid kon landen bij hen.

Rekening houden met achterdocht

Als ouders begrepen dat hun kinderen niet meteen werden meegenomen, praatten ze vaak lang en veel tijdens het eerste contact. Het leek soms op een ontlading. Alsof ze blij waren eindelijk (in hun eigen taal) hun verhaal te kunnen doen. Ze waren opgelucht en zegden vaak toe hulp te accepteren. Toch bleek bij een eventueel tweede gesprek dat ze (weer) achterdochtig waren en niet meer open stonden voor hulp. (Hierbij hielpen de lange wachttijden van gemiddeld drie maanden voor de Sociale Teams uiteraard niet mee.) De achterdocht en het wantrouwen naar autoriteiten overheersten weer. We zien hierin overeenkomsten met andere (niet-Poolse) ouders (ook Nederlandse), alleen is de achterdocht bij Poolse ouders groter en hebben professionals een langere adem nodig om deze te doorbreken.

Begripvol maar duidelijk

We leerden ook iets van de ouders die niet akkoord gingen met inmenging van Kompas. Hun reden was steeds dat ze de Nederlandse jeugdzorg al kennen en het prima vinden dat VT langskomt. Het leek hun niet te deren dat VT (weer) kwam, alsof ze de ernst ervan niet beseften. De medewerkers van VT zijn vriendelijk en empathisch en als ze als ouders beterschap beloven (en er is geen acute onveiligheid), trekt VT zich terug en komen ze op de wachtlijst voor de Sociale Teams. Dan is het een tijd rustig en gebeurt er niks. Voor de betreffende ouders kan het lijken alsof de inmenging van VT niets heeft voorgesteld waardoor ze denken 'dat het zo'n vaart niet zal lopen.' Ouders lijken niet altijd te beseffen dat als ze 'ja' zeggen tegen hulp, ze die dan ook moeten accepteren als ze aan de beurt zijn. De VT-medewerkers leerden van de Poolse collega's dat een houding van 'streng doch

rechtvaardig' het beste aansluit bij Poolse ouders: wel vriendelijk en begripvol, maar ook duidelijk en soms directief.

Sociaal-emotionele veiligheid

Het is voor Poolse ouders heel bedreigend als de begrippen jeugdzorg, hulpverlening of (zeker) veiligheid gebruikt worden. Zij denken dan direct dat er iemand komt om hun kind uit huis te halen. Polen kent geen jeugdzorg zoals wij dat kennen en praten over psychische problemen en opvoeding gebeurt niet. Psychische problemen worden gesomatiseerd en ook opvoeding wordt heel fysiek bekeken: bed, bad en brood moet geregeld zijn, school is belangrijk, maar een besef over bijvoorbeeld de noodzaak sociaal-emotionele veiligheid voor kinderen ontbreekt. Ze zijn gewend dat crèche en school de opvoeding verzorgt (school vangt kinderen tot 19 uur op en verzorgt een warme maaltijd) en vanaf zeven jaar zijn kinderen al alleen thuis. Dat is voor hen geen onveiligheid. Omdat ze het begrip sociaal-emotionele veiligheid niet kennen, begrijpen ze ook niet dat er sprake is van onveiligheid voor de kinderen als er alleen geweld is vanuit vader naar moeder toe. Ze begrijpen niet dat daar getuige van zijn iets doet met het welzijn en de veiligheid van kinderen. Voorlichting geven hierover aan ouders is erg belangrijk.

Taalgebruik: de olifant nog even buiten laten staan

Poolse ouders krijgen stress van een woord als 'veiligheid', maar Veilig Thuis heeft het begrip Veilig al in de naamgeving. Daarbij wil VT ook niet om de zaak heen draaien: het gaat tenslotte om de veiligheid van kinderen. 'De olifant moet op tafel', zeggen zij. Dat is hun maatschappelijke en pedagogische taak. Het is echter wel mogelijk deze 'olifant' nog even buiten te laten staan. Het is mogelijk, en ook wenselijk, om eerst te investeren in het goed en duidelijk uitleggen wat VT komt doen en daarmee de stress van ouders te reduceren. In een paniektoestand zijn mensen immers niet in staat goed te luisteren, laat staan samen te werken. Daarvoor is het belangrijk taal te gebruiken die beter aansluit bij de Poolse gezinnen: wij maken ons zorgen; maar ook om goed uitleg te geven over het Nederlandse systeem van Jeugdzorg: in Nederland is de overheid verantwoordelijk als het niet goed gaat met kinderen; over de precieze reden van het bezoek: de meldingen die zijn gedaan; en het doel van VT: kijken wat er aan de hand is en onderzoeken wat nodig is. En zeker niet (meteen) om kinderen uit huis te plaatsen. Ook is het helpend hier uit te leggen dat VT niet de bevoegdheid heeft kinderen uit huis te plaatsen en hoe het in z'n werk gaat als VT dat wél zou adviseren (streng doch rechtvaardig).

Balans

Het blijkt voor de VT-medewerkers heel lastig om een evenwicht te vinden tussen duidelijk zijn wat VT komt doen enerzijds en stress reduceren anderzijds. We hebben ervaren dat als we tijdens het eerste gesprek teveel op reduceren van stress gaan zitten, dat kan betekenen dat VT zijn boodschap niet kan brengen en de melding daardoor niet echt serieus genomen wordt door ouders. Daardoor komen ze soms niet op de tweede afspraak of hebben ze niet gedaan wat is afgesproken. Deze ouders lijken dan niet (meer) te beseffen dat het wel degelijk menens is.

Anderzijds is meteen de olifant op tafel zetten ook niet werkbaar; ouders begrijpen vanuit hun paniek niets van het gesprek en zeggen 'ja en amen', zonder te weten waarop. Ook dán heeft de interventie van VT geen effect.

De balans ligt ergens tussen genoeg tijd nemen voor uitleg en geruststelling en duidelijk en streng zijn over wat er moet gebeuren.

VT-medewerkers aan het woord

De Veilig Thuismedewerkers zeggen tijdens het project vooral geleerd te hebben hoe belangrijk het is uitleg te geven over het Nederlandse systeem; hoe werkt jeugdzorg hier, wat zijn de rechten van het kind, wat doet huiselijk geweld met kinderen, wat doet VT precies en wie kan er uiteindelijk beslissen over uithuisplaatsing.

Ook hebben ze veel gehad aan uitleg over het Poolse systeem; dat maakt dat ze (het wantrouwen van) ouders nu beter begrijpen.

Ze zien in dat hun basishouding van empathie goed is en aansluit bij de ouders. Soms moeten ze meer tijd nemen om de paniek van ouders (eerst) te verminderen. Ze hebben geleerd dat ze soms ook wat directiever moeten zijn omdat ouders soms kunnen 'ja zeggen en nee doen.'

Grote praktische winst (voor alle casuïstiek van VT, niet alleen de Poolse) is het effect van videobellen in plaats van een gewoon telefoongesprek. Juist als je de taal niet spreekt is non-verbale taal heel belangrijk. Ook in driegesprekken (met vader en moeder samen) zie je veel meer wat er gebeurt tussen de ouders.

Op basis van deze ervaringen en bevindingen hebben we een workshop ontwikkeld voor VT-medewerkers die landelijk ingezet kan worden. In deze workshop gaan we in op:

- de betekenis en het effect van migratie op gezinnen;
- enkele verklaringen vanuit cultuurhistorisch perspectief voor de houding van Poolse ouders (Oostblokverleden en arbeidsuitbuiting);
- investeren in het leggen van contact;
- investeren in het eerste gesprek: tijd nemen en uitleggen, balans zoeken tussen empathie en duidelijkheid;
- verschillen tussen jeugdzorg- en schoolsysteem Polen en Nederland;
- omgaan met taalverschil: vertaalapps, Engels, tolk

Schaalvraag

De schaalvraag tijdens de training leverde opvallende resultaten op. Bijna alle VT-medewerkers gingen bij de vraag betreffende in gesprek kunnen komen met Poolse ouders tussen 3 en 5,5 staan. Op 3 en 4 stonden de medewerkers die niet betrokken waren geweest bij het project, op 5 en 5,5 de medewerkers die wél betrokken waren geweest. Eén medewerker stond op 6,5. Zij was betrokken bij het project én heeft zelf een migratieachtergrond. Ze vertelde dat ze beseft hoe belangrijk het is extra tijd te nemen, ook al heb je die niet. Dat betaalt zich later dan wel weer terug, was haar ervaring.

Bij de controlevraag over de 'gemiddelde' ouder, gingen de medewerkers die betrokken waren geweest bij het project allemaal grofweg één punt hoger staan. De medewerkers die niet betrokken waren geweest, gingen zo'n anderhalf punt hoger staan, waardoor de 'kloof' tussen de twee groepen een half punt kleiner werd. We kunnen hieruit concluderen dat het voor VT-medewerkers sowieso lastig is om met ouders in gesprek te komen/zijn over veiligheid, en dat ze dat over het algemeen bij Poolse ouders nóg iets lastiger vinden, maar dat het project wel heeft bijgedragen aan het gevoel van competentie van de betrokken medewerkers.

Nota bene: deze schaalvraag is tijdens de workshop afgenomen, dus hierin is het effect van de workshop (vooral op de niet bij het project betrokken medewerkers) nog niet meegenomen.

Deelvraag 2

Welke aanpassingen zijn er nodig aan het cirkelmodel zodat het geschikt is om te gebruiken bij hulpverlening aan Poolse gezinnen waar sprake is van onveiligheid?

Respondenten

De respondenten van deze deelvraag zijn de jeugdzorgwerkers die de training in het cirkelmodel hebben gevolgd. Dit waren 6 jeugdzorgwerkers met een Poolse achtergrond van Kompas Jeugdzorg. Daarnaast zijn 2 medewerkers van de Sociale Teams aangesloten, met een Nederlandse achtergrond. Zowel de ervaringen van de Poolse als de Nederlandse jeugdzorgwerkers tijdens de training waren input voor eventuele aanpassingen aan het cirkelmodel.

Werkwijze/interventie

De cursisten kwamen 5 dagen bij elkaar en werkten tussendoor aan lopende casuïstiek. Ook volgden zij 4 gezamenlijke online bijeenkomsten. Zij volgden de standaard opleiding, maar werkten met Poolse gezinnen en gebruikten die als input voor de casuïstiek. Pools-specifieke factoren in het werken aan veiligheid werden hierdoor naar boven gehaald. De training werd verzorgd door WIJS professionalisering, waarvan twee medewerkers deelnemen aan de projectgroep van het onderzoek. Dit maakte dat er een kort lijntje was voor onderling overleg en voor terugkoppeling van de bevindingen.

De trainers van het cirkelmodel hebben tijdens alle bijeenkomsten Pools-specifieke bevindingen op een flap-over gezet die door iedereen gevolgd werd. Aan het einde van de bijeenkomst stond de groep gezamenlijk stil bij wat er op de flap-over stond. Op die manier is gezamenlijk geanalyseerd wat er binnen het cirkelmodel aangepast zou moeten worden voor het werken met Poolse gezinnen.

Resultaten

Hieronder eerst de inhoudelijke bevindingen die tijdens de training naar boven kwamen. Die gaan niet zozeer over aanpassingen van het cirkelmodel als wel over specifieke gevoeligheden waarmee bij het werken met Poolse gezinnen extra rekening gehouden zou moeten worden.

Vervolgens een paragraaf over de ervaringen van de Poolse medewerkers in het samenwerken aan veiligheid met van origine Nederlandse collega's.

Veiligheid: een onveilig begrip

Het cirkelmodel geeft werkzame handvatten om het werken in Poolse gezinnen werkbaar te maken. Typerend voor Poolse gezinnen is dat de termen veiligheid en jeugdzorg stress oproepen. Deze moeten in eerste instantie vermeden worden.

De startvraag uit het cirkelmodel: 'Ik ben er niet helemaal gerust op dat het goed gaat met jullie kind/gezin, omdat...' biedt hiertoe mogelijkheden. En: 'We hebben melding(en) gehad en komen om te kijken wat er precies aan de hand is.' De meldingen kunnen worden herhaald totdat ouders begrijpen wat er aan de hand is, dat is de spreekwoordelijke olifant. De begrippen veiligheid en jeugdzorg kunnen nog even wachten. Pas als duidelijk is wat onder veiligheid wordt verstaan, en als duidelijk is hoe het Nederlandse jeugdzorgsysteem in elkaar zit, is het koppelen van die begrippen niet meer zo bedreigend.

Waarderen vanaf het begin

Om vertrouwen te winnen in deze eerste fase is het belangrijk positief op ouders te kunnen reageren. Dit kan door ook te benoemen wat ze eventueel goed doen en/of welke pogingen van hen je waardeert. Dit waarderen is een essentieel doel van het cirkelmodel. VT-medewerkers gaven aan dit lastig te vinden omdat ze, zeker bij een eerste gesprek, nog helemaal niet weten wat er goed gaat, en daarnaast is wat goed gaat ook niet het doel van het gesprek. Ook geven zij aan geen tijd te hebben om hiernaar op zoek te gaan.

De eerste cirkel van het cirkelmodel biedt daartoe echter al mogelijkheden. Wat je als VT-medewerker kunt doen is benoemen en contact maken: we zien dat het moeilijk is. Daarmee spreek je ook je waardering uit. Het gaat niet om het bevestigen van gedrag, want dat wil je meestal niet. Maar je kunt wel de waarde achter het gedrag benoemen waardoor ouders zich erkend voelen. In het eerste gesprek, als je nog niks gezien hebt en vooral op uitleg zit, moet je heel klein denken: fijn dat jullie er zijn (betekent: we waarderen dat jullie het belangrijk vinden). Het is belangrijk om ook al in het eerste contact naar waarden te zoeken, want je hebt maar een paar gesprekken. Daarbij versterk je daarmee het contact en dus de mogelijkheid tot samenwerken.

Wat kunt u zelf doen?

Daarnaast helpt begrip voor de typisch Poolse situatie om het cirkelmodel goed toe te passen. Typerend voor Poolse gezinnen is hun moeite in het omgaan met instanties (en dus ook VT). Vanuit Polen zijn ze gewend dat de staat bepalend is en dat de hulpverlener in dienst van de staat voorschrijvend is. Dit betekent dat Poolse gezinnen dus ook van de staat verwachten dat zij hun vertellen wat ze moeten doen en wat er moet gebeuren (communistisch systeem). Dat werkt in Nederland nog door. Behalve dat hun reis naar Nederland (soms) door anderen wordt geregeld, wordt hier ook huisvesting en het vervoer (in busjes) van en naar het werk geregeld. De Nederlandse verwachting, ook van jeugdzorg, dat je zelf de verantwoordelijkheid voor je problemen oppakt, sluit niet aan bij wat Poolse ouders gewend zijn. Dus de vraag: 'wat kunt u zelf doen?' wordt vaak niet begrepen.

Netwerk

Poolse ouders hebben vaak een klein netwerk. Vanuit het cirkelmodel is het onderzoeken van (de mogelijke betrokkenheid van) het netwerk een wezenlijke stap. Voor Poolse ouders is dit lastig: zij vertrouwen weinig mensen en/of willen ze niet lastig vallen omdat ze dan bij ze in het krijt komen staan. Bij familie durven ze soms nog wel aan te kloppen, maar alleen als het om praktische zaken gaat. In Polen is het gewoon dat iedere dienst wordt betaald, ook onder familieleden. Voor gezinnen die amper kunnen rondkomen is dit een extra drempel. Ook is er sprake van schaamte voor hun problemen, ook tegenover familie, zodat het lastig kan zijn hen te betrekken. En als ze al zouden willen, maken lange werkdagen en geen fatsoenlijke woonruimte om mensen te ontvangen het niet gemakkelijk om aan een netwerk te werken. Vaak blijven alleen een buurvrouw en een moeder van school over om te vragen op te passen als je kind ziek is bijvoorbeeld. Opa's en oma's zijn in Polen en zijn weliswaar in coronatijd weleens voor enkele weken naar Nederland gekomen, maar hebben nu ook weer gewoon hun verplichtingen in Polen. Voor praktische hulp zitten zij te ver weg, en voor emotionele hulp is er niet altijd genoeg vertrouwen en/of er is schaamte om toe te geven dat het 'beloofde paradijs' in Nederland toch tegenvalt. We hebben tijdens het onderzoek ervaren dat, door dit gebrek aan een informeel netwerk, het belang van het professionele netwerk des te groter wordt (zie verder deelvraag 5).

Positioneren

In de opleiding van het Cirkelmodel aan de Poolse hulpverleners, bleek dat het nodig was om te vertragen en ook een specifieke aanvulling op te nemen voor jeugdzorgwerkers met een (Poolse) migratieachtergrond, nl. het positioneren als hulpverlener. De Poolse jeugdzorgwerkers gaven aan soms de samenwerking met de (Nederlandse) VT-collega's lastig te vinden. Zo benoemden zij dat ze tijdens de samenwerking gedachten hadden als: *'ik doe het niet goed genoeg want ze bevragen mij op mijn werk'*, *'ik werk niet hard genoeg want ze geven mij het idee dat ik mijn werk niet goed doe'*, *'ze vinden mij vast een hele slechte hulpverlener want ze zijn boos op mij'*.

In deze gevallen hadden de Veilig Thuismedewerkers 'gewoon' hun werk gedaan en geen rare vragen of opmerkingen geuit, maar de directieve wijze van communiceren door de VT-medewerkers, het direct willen bespreken van voor het gezin pijnlijke ervaringen zoals huiselijk geweld, voelde voor de Poolse professionals onwennig en zij wisten ook dat het niet zou werken bij de Poolse ouders. Het introduceren van VT in een Pools gezin vraagt meer context en inleiding. De Poolse hulpverleners hadden daardoor veel tijd nodig om Poolse gezinnen te vertellen over de reden van het bezoek. Dit leidde tot vragen en soms achterdocht bij de VT-medewerker (*'waarom heb jij zoveel tijd nodig om deze vraag te vertalen?'*) waardoor de Poolse medewerkers dan het idee kregen het niet goed te doen.

Om deze reden is het Cirkelmodel uitgebreid met een bijeenkomst die ingaat op positioneren. De Poolse jeugdzorgwerkers hebben een workshop gekregen, met behulp van het model van Transactionele Analyse om te leren zich te positioneren, tegenover de Nederlandse collega's maar ook tegenover het gezin, als het gaat om het bespreekbaar maken van de melding (de 'olifant').

Hierna zeggen zij zich veel gelijkwaardiger te voelen aan de Nederlandse collega. Ze brengen hun standpunt in *vanuit de rol die ze hebben* en zijn daarmee een gelijkwaardiger gesprekspartner geworden in de samenwerking.

Deelvraag 3

Hoe kan er gewerkt worden aan het vergroten van het vertrouwen van de Poolse gemeenschap ten aanzien van jeugdzorg?

Respondenten

De respondenten voor deze deelvraag zijn Poolse ouders. We waren van plan de ouders van deelvraag 1 na het traject te bevragen (de ouders waarmee VT en Kompas Jeugdzorg contact hadden gehad) maar dit bleek al snel niet haalbaar. De eerste ouders zeiden wel toe, maar trokken zich vervolgens terug, zelfs als we alleen een Poolse medewerker stuurden (zonder Nederlandse onderzoeker erbij). Waarschijnlijk had dit ook te maken met het feit dat er geen traject van samenwerking op gang kwam, maar de contacten veelal tot een of twee gesprekken beperkt bleven; er was (nog) niet voldoende vertrouwdheid op gang gekomen.

Uiteindelijk hebben we gekozen om Poolse ouders te benaderen via Poolse scholen en via die weg hebben we zo'n 15 ouders bereikt.

Werkwijze/interventie

Tijdens VT-traject

Om helder te krijgen wat er werkte bij de ouders in het VT-contact, hebben we (in plaats van interviews) nu vooral geobserveerd en gelet op spontane opmerkingen van ouders tijdens het gesprek van VT en de Poolse jeugdzorgwerker. Kort daarop doorvragen bleek veel op te leveren.

Presentatie/voorlichting

Omdat we ontdekten dat veel van het wantrouwen gebaseerd was op verkeerde of gebrek aan informatie, hebben we een presentatie gemaakt over het (verschil tussen het Poolse en het) Nederlandse jeugdzorgsysteem. Deze presentatie is door enkele Poolse projectgroepleden drie maal gepresenteerd aan een groep Poolse ouders op Poolse scholen in Noord-Brabant. De presentatie (in de vorm van een folder) kan voortaan ook door VT meegenomen worden naar een Pools gezin.

Het effect van de presentatie is na de eerste keer direct gemeten via een vragenlijst. Na analyse bleek de mate van sociaal wenselijke antwoorden zo hoog, dat de vragenlijst niet bruikbaar was. We hebben het echte effect daarom 'gemeten' door de informele reacties van de aanwezige Poolse ouders te interpreteren, gezamenlijk in een methodische werkbijeenkomst.

Literatuur en dialoog

Voordat we gingen werken aan het vergroten van het vertrouwen wilden we eerst begrijpen waardoor bij Poolse ouders het wantrouwen in jeugdzorg was ontstaan. Door veel te lezen en te praten met Poolse mensen kregen we langzaam een beeld van de cultuurhistorische context van Polen. Deze hebben we samengevoegd tot een samenhangend verhaal dat een beschrijving geeft van

een mogelijk ontstaan van de wantrouwende aard van Poolse mensen tegenover jeugdzorg. Dit deden we door de cultuurhistorische context van Polen in beeld te krijgen, door gesprekken te voeren met Poolse collega's en sleutelfiguren. Deze gesprekken vonden plaats tijdens de methodische werkbijeenkomsten in het kader van deelvraag 1, maar ook tijdens het werken aan de tweede onderzoekslijn, waarin we veel met sleutelfiguren samenwerkten.

Resultaten

Een stukje geschiedenis

Polen is lange tijd een verdeeld land geweest. Bezet door andere landen, opgedeeld en aan verschillende omringende machtsstaten toegevoegd. In de Tweede Wereldoorlog werd het als eerste land aangevallen door Duitsland en sinds 1945 ligt het aanzienlijk westelijker doordat er weer geschoven is met grondgebied. Polen kwam onder communistisch regime en pas sinds 1970 kwamen er voorzichtig democratiseringsbewegingen op gang. Maar Polen werd pas een echte democratische staat in 1990, toen Lech Waleś tot president werd gekozen. Al die tijd hebben de Polen als volk geen echt gevoel van identiteit gehad. Zij voelden zich geen volk en vertrouwden de machthebbers niet. Ze beperkten zich wat contacten betreft vooral tot de eigen familie. Je moest altijd oppassen wie je verder vertrouwde, want iedereen kon een verrader zijn. Regeringen regeerden met harde hand, autoritair en vaak weinig menselijk. Dat heeft gezorgd voor een wantrouwen naar instanties en autoriteiten (of misschien wel naar mensen in het algemeen).

Houding naar autoriteiten

Er is weinig vertrouwen naar autoriteiten en ook geen initiatief vanuit Polen richting instanties. Polen zijn gewend hun zaakjes zelf te regelen, of met naaste familie. Ze zullen niet gauw naar een instantie stappen om hulp te vragen. Slechts de huisarts wordt goed bezocht. Sociaal-emotionele of psychische problemen worden veelal gesomatiseerd, en er wordt verder niet over gepraat. Wat opviel is dat Poolse ouders vaak sociaal wenselijk gedrag lieten zien tijdens de contacten die we met hen hadden. Ze willen graag praten over hun problemen en zijn bereid hulp te aanvaarden. We zagen dat ouders toezegden hulp te accepteren, maar zich vervolgens terugtrokken. Mogelijk speelt ja zeggen en nee doen een rol in het omgaan met overheidsinstanties, dat lijkt een adequate houding in een totalitair systeem.

Uitbuiting en armoede

Polen zijn naar Nederland gekomen om hier snel en veel geld te verdienen, ze zagen Nederland als het 'belofte land'. In de meeste gevallen viel dat heel erg tegen. Ze zijn vaak in Polen al geronseld en verkeerd voorgelicht. Ze worden hier vervolgens uitgebuit door werkgevers die het niet zo nauw nemen met arbeidsomstandigheden. Ze wonen met teveel mensen in te kleine en onvolwaardige woningen, of op campings. De Polen zelf kennen vaak hun rechten niet en 'gehoorzamen' de werkgever.

Het probleem van arbeidsuitbuiting is complex. De groep Poolse arbeidsmigranten kent zo zijn eigen problematiek, die arbeiders gevoeliger maakt voor uitbuiting. Zo zijn ze soms vanwege schulden uit Polen vertrokken en hopen ze door hier heel hard te werken een einde te maken aan hun problemen. Of ze willen hun aanwezigheid thuis compenseren aan hun kinderen door heel dure cadeaus voor ze te kopen. Ze hebben het geld (dus het werk) heel hard nodig en nemen niet 'zomaar' ontslag. We hebben ook Poolse migranten gesproken die zeiden: *'Daar weet dan binnen de kortste keren iedereen van, en dan kom je nergens meer aan de bak.'*

Onveiligheid: verwaarlozing

Tijdens de bezoeken aan ouders met VT hebben we gezien dat onveiligheid voor kinderen in Poolse gezinnen in bijna alle gevallen op een vorm van verwaarlozing neerkomt. De ouders zijn veel aan het

werk waardoor de kinderen alleen thuis zijn, na school en soms ook als ze ziek zijn. Moeder durft geen vrij te vragen omdat ze dan bang is haar baan kwijt te raken en het netwerk is te klein om oppas te regelen. Kinderen zijn moe vanwege gebrek aan slaap (ouders moeten vroeg op, dus kinderen ook); ze fietsen al jong alleen naar school en krijgen niet altijd (volgens Nederlandse maatstaven) gezond te eten.

Als er geweld plaatsvindt thuis, is dat meestal van vader richting moeder. Soms zijn kinderen daar getuige van. Poolse ouders beseffen niet dat dit onveilig is voor kinderen, omdat ze dat in Polen niet geleerd hebben. Als Veilig Thuis komt, raken ouders in paniek, omdat uithuisplaatsing van kinderen in Polen betekent dat het contact tussen ouders en kinderen wordt verbroken.

Het hielp Poolse ouders erg om informatie te krijgen. Informatie over hoe het Nederlandse jeugdzorgsysteem werkt en dat VT komt om samen te onderzoeken hoe de veiligheid van kinderen thuis kan worden verbeterd. En dat VT niet komt om hun kinderen uit huis te halen en hoe dat in zijn werk zou gaan, als VT dat wél zou adviseren. Poolse ouders reageerden daarop vaak opgelucht en waren bereid hun kant van het verhaal te vertellen aan de VT-medewerker. Ook zegden zij vaak toe hulp te accepteren.

Vertrouwen versterken

We constateerden dat het wantrouwen naar jeugdzorg in de meeste gevallen onterecht is en gebaseerd op een verkeerd beeld van (jeugdzorg-)autoriteiten in Nederland. Daarom wilden we ouders voorlichten over hoe het hier in Nederland werkt.

Daarvoor is een presentatie gemaakt waarin de volgende thema's aan bod komen:

- Wat is huiselijk geweld?
- Welke invloed heeft huiselijk geweld op kinderen?
- Hoe ziet het Nederlandse systeem voor gezinsondersteuning eruit?
- Verschillen Poolse en Nederlandse systeem
- Hoe werkt jeugdzorg in Nederland; wat is Veilig Thuis?

Hiervoor is gebruik gemaakt van de 'Toolkit diversiteitsensitive jeugdhulp' (KIS, Haagse Hogeschool, Kennisnetwerk Jeugd Haaglanden, 2022).

Deze presentatie is door twee Kompasmedewerkers/projectgroepleden op drie Poolse scholen in Noord-Brabant aan een groep Poolse ouders gegeven. Tijdens de presentatie kwamen er weinig reacties los en op het evaluatieformulier na de eerste presentatie hielden de ouders zich op de vlakte. Opvallend was echter dat ná de presentaties, er Poolse ouders waren die contact opnamen met een Kompasmedewerker om hun specifieke probleem voor te leggen en te vragen wat te doen.

Daaruit concluderen we dat de Poolse ouders (passend bij de gevolgen van hun cultuurhistorische achtergrond) in een groep niet willen/durven spreken, maar wel degelijk gerustgesteld waren door de presentatie en daardoor zelf contact durfden op te nemen met een (weliswaar bekende, Poolse) hulpverlener.

Deze presentatie is in foldervorm als voorlichtingsmateriaal naar Veilig Thuis gegaan, zodat VT-medewerkers hem kunnen meenemen als voorlichtingsmateriaal aan ouders.

Een laatste woord over arbeidsuitbuiting

Arbeidsuitbuiting lijkt ten grondslag te liggen aan (de meeste gevallen van) onveiligheid in Poolse gezinnen. Jeugdprofessionals voelen zich vaak handelingsverlegen in deze problematiek, omdat ze denken dat die buiten hun invloedssfeer ligt. Toch kunnen ze wel iets doen; denk aan ouders helpen hun contract te lezen, ze te verwijzen naar juridische ondersteuners of zelf contact opnemen met de werkgever als bijvoorbeeld een kind ziek is. Maar de problematiek is zeer complex. Zoals we hierboven al schreven: Poolse ouders zijn erg bang voor ontslag omdat ze dan nergens meer aan de bak komen (het is een klein kringetje). En ook een juridisch ondersteuner is niet altijd een oplossing: vaak zijn de Poolse arbeiders hier helaas huiverig voor omdat ze veel zwart werken en dus bijvoorbeeld hun loonstrookjes niet willen/kunnen overleggen. Het is dus een complex probleem met heel veel haken en ogen en niet zomaar op te lossen.

Hoe kunnen we ondertussen de kinderen beschermen?

Daarover gaat onderzoekslijn 2.

Onderzoekslijn 2

- Het vergroten van het netwerk rond Poolse gezinnen, in samenwerking met Poolse ouders en professionals zoals leerkrachten, zodat een pedagogische civil society ontstaat, die de veiligheid van kinderen en gezinnen bewaakt en versterkt (primaire preventie).
- Het professionaliseren van sleutelfiguren die hun rol willen pakken in het bewaken en versterken van de veiligheid in Poolse gezinnen, zodat zij in staat zijn de samenwerking met de gezinnen aan te gaan.

In de tweede onderzoekslijn, waarin we gericht zijn op het versterken van het netwerk rondom Poolse gezinnen, richtten we ons in eerste instantie voornamelijk op scholen. Poolse ouders willen graag samenwerken met leerkrachten, dat is iets dat ze ook in hun land van herkomst gewend zijn. Ze dichten de leerkrachten autoriteit toe en vinden hen minder bedreigend dan medewerkers van jeugdzorg (KIS 2016, LEV 2020). De samenwerking die ze in Polen gewend zijn met leerkrachten is wel vooral op didactisch vlak en ze zijn niet gewend het met leerkrachten ook over sociaal-emotioneel welzijn van hun kinderen te hebben. In deze onderzoekslijn hebben we onderwijsprofessionals en jeugdzorgwerkers ondersteund om hun rol in het netwerk op te pakken als ze een vermoeden hebben dat er onveiligheid is in een gezin.

Deelvraag 4

Hoe kan een netwerk gebouwd worden rondom Poolse gezinnen dat bijdraagt aan veiligheid in gezinnen?

Respondenten

Voor deze deelvraag hebben we leerkrachten en andere onderwijsprofessionals geïnterviewd. Ook is er een focusgroepgesprek gehouden bij een groep jeugdzorgwerkers in Breda die graag wilden aansluiten bij het onderzoek. Er zijn 3 focusgroepen gehouden met onderwijsprofessionals verdeeld over drie verschillende basisscholen in Helmond. In totaal hebben we 10 onderwijsprofessionals en 7 jeugdprofessionals gesproken, die als sleutelfiguren willen optreden voor de Poolse kinderen en gezinnen in hun werkomgeving.

Een andere groep respondenten betrof de cursisten van het cirkelmodel; tijdens de training werd deze deelvraag regelmatig besproken en de ervaringen van de cursisten zijn geïnventariseerd.

Ten slotte zijn er 14 Poolse ouders geïnterviewd, die een goed functionerend netwerk hebben. Aan hen is gevraagd waardoor dat hun is gelukt.

Werkwijze/interventies

Training cirkelmodel

Om een antwoord te kunnen zoeken op de deel vraag, hebben we eerst de houding van Poolse gezinnen/ouders tegenover een netwerk onderzocht. Hierover is uitgebreid en regelmatig gesproken tijdens de opleiding in het Cirkelmodel, een paragraaf daarover staat bij de betreffende deelvraag (2). De trainers van het cirkelmodel hebben tijdens alle bijeenkomsten Pools-specifieke bevindingen op een flap-over gezet die door iedereen gevolgd werd. Aan het einde van de bijeenkomst stond de groep gezamenlijk stil bij wat er op de flap stond. Op die manier is een beeld ontstaan van de manier waarop Polen over het algemeen met een netwerk omgaan/tegen een netwerk aankijken.

Focusgroepen

We hebben drie focusgroepen gehouden onder onderwijsprofessionals (op drie basisscholen met leerkrachten, directeuren en intern begeleiders) waarin deze deelvraag en deelvraag 5 centraal stonden. Ook een groep jeugdprofessionals is middels een focusgroep bevraagd. De focusgroepgesprekken zijn afgenomen door een onderzoeker van de projectgroep, steeds in aanwezigheid van minimaal één Poolse jeugdzorgwerker of leerkracht. Hier is voor gekozen vanuit ethisch perspectief: op deze manier werd het een gesprek mét in plaats van een gesprek óver. Daarnaast kon de Poolse professional meteen zaken verhelderen over vragen van de respondenten. Dit maakte de focusgroepen extra rijk.

De focusgroepgesprekken zijn opgenomen, samenvattend getranscribeerd en vervolgens geanalyseerd door te coderen.

Interviews

Twee vierdejaars deeltijdstudent van Fontys Pedagogiek hebben hun afstudeeronderzoek gedaan binnen ons onderzoek. Ze hebben met verschillende Poolse mensen gesproken, die wél een netwerk hebben, om te onderzoeken wat heeft gemaakt dat het hun is gelukt een netwerk te formeren en te onderhouden. Dit waren individuele, half-gestructureerde interviews. Deze interviews zijn eerst getranscribeerd en daarna samen met één van de projectleiders narratief geanalyseerd.

Resultaten

In een netwerk investeer je niet

We weten uit eerder onderzoek dat het versterken van het netwerk een werkzame factor is in het vergroten van veiligheid in een gezin. In het cirkelmodel heeft dit onderwerp een belangrijke plaats. Van Poolse ouders is bekend dat ze weinig tijd hebben om te investeren in een netwerk en ze vinden het, als je ernaar vraagt, ook raar: *'een netwerk komt vanzelf, daar investeer je niet in'*. Polen hebben vaak een klein netwerk, dat bestaat uit familie en misschien een collega of een buurvrouw. Ze vragen niet gauw hulp aan anderen, hooguit aan familie. Er heerst schaamte over problemen, die hou je voor jezelf; en er heerst de angst om bij anderen in het krijt te komen staan. Dit wordt nog eens versterkt door de lange dagen die Poolse ouders over het algemeen maken. 's Avonds nog naar een vereniging of ergens op de koffie, zit er niet in. Van huis uit zijn Polen ook niet gewend aan clubs of verenigingen, dus het is niet logisch om daarin naar oplossingen te zoeken. Leerkrachten die ouders adviseren hun zoon op voetbal te doen, ervaren vaak dat ouders 'ja' zeggen en 'nee' doen.

Hoewel opa's en oma's in Polen wel belangrijk zijn in de ondersteuning van gezinnen, zijn zij meestal niet in Nederland, dus praktische hulp is niet mogelijk. En praktische hulp is juist wat Poolse ouders vanuit hun situatie en vanuit hun beeld van opvoeding nodig hebben. Advies of emotionele

ondersteuning zoeken ze niet bij anderen, ook niet bij hun eigen ouders (opa's en oma's). Sowieso niet omdat ze niet gewend zijn om hulp te vragen, maar ook niet omdat ze hun bemoeienis vaak als lastig ervaren. Het zijn eerder 'bemoeials' dan iets anders.

Spontaan netwerk

Toch hebben Poolse ouders meestal wel iemand die een oogje op de kinderen houdt als ze bijvoorbeeld aan het werk zijn. Dat is meestal een buurvrouw of een gastouder. En leerkrachten dichtten zichzelf hierin een rol toe en koppelen regelmatig twee Poolse moeders aan elkaar. Ook zien ze dat dat soms vanzelf gebeurt. Dus ook al zeggen Poolse ouders dat ze geen netwerk hebben, vaak is er toch wel iemand die die rol vervult. Maar het is minimaal en daarmee kwetsbaar.

Als het wel lukt

Poolse ouders die het wél is gelukt een goed werkend netwerk om zich heen te verzamelen, ontmoeten deze mensen op hun werk, in de straat (buren) of via sociale mediagroepen. Ze ondernemen activiteiten met hun netwerk: *'We gaan samen naar het park, daar kunnen de kinderen spelen'*. Zij gebruiken hun netwerk voor praktische zaken. Problemen bespreken die betrekking hebben op hun gezinsleven gebeurt ook bij hen niet. Ze vragen deze mensen nauwelijks voor hulp bij hun kinderen, want daarvoor hebben ze BSO of andere professionele zorg geregeld. We zien dus dat ook deze Poolse ouders voor de zorg van hun kinderen liever geen gebruik maken van hun eigen netwerk. Dat schept verplichtingen.

Poolse ouders met een goed functionerend netwerk hebben opvallend genoeg meestal Nederlandse (of in elk geval niet-Poolse) vrienden. Ze geven aan dat er in de Poolse gemeenschap in Nederland onderling veel jaloezie heerst, dit zorgt ervoor dat ze hun netwerk liever niet binnen die gemeenschap zoeken. Ze ervaren dat het onderling vaak draait om wie het meeste geld verdient of om afgunst als een ander iets meer of beters heeft. Er is ook schaamte voor hun volk, voor die jaloerse mentaliteit maar bijvoorbeeld ook voor het alcoholgebruik van andere Polen. Ze zijn bang dat hierdoor een slecht beeld ontstaat over hun gemeenschap en dat dat mogelijk zijn weerslag kan hebben op de inzet van het formele netwerk.

Formeel netwerk

Poolse ouders lijken dus vooral te willen steunen op een formeel netwerk, waar het hun kinderen betreft. Ze denken daarbij aan kinderopvang en scholen. De ouders geven aan dat de leerkrachten van hun kinderen hun best doen om goed samen te werken. Ze krijgen de indruk dat leerkrachten proberen de ouders te begrijpen en te verstaan, te begrijpen dat sommige gesprekken gevoelig liggen of moeilijk zijn en dat het dan moeilijk is om jezelf in een niet-eigen taal uit te drukken. Dat kunnen ze erg waarderen. Daarnaast vinden ze het belangrijk dat ze uitleg krijgen over procedures, dat versterkt ook hun vertrouwen in de professional: *'Iemand die je bij de hand neemt en alles uitlegt zou heel fijn zijn'*.

Wat kan het netwerk betekenen voor de veiligheid van kinderen

Dit is een vraag die we niet vanuit de Poolse ouders zelf beantwoord hebben gekregen. We wisten al dat het voor Poolse ouders moeilijk is om te praten over de veiligheid van hun kinderen. Tijdens gesprekken met ouders hebben we meerdere pogingen gedaan om te vragen hoe zij denken over de invloed van een sociaal netwerk op de veiligheid van kinderen. Echter was het stellen van vragen over de veiligheid van kinderen erg ingewikkeld en non-verbaal werd duidelijk dat vragen over dit onderwerp niet op prijs gesteld werden. Het is daarom niet door ouders zelf uitgesproken wat ze doen als ze problemen hebben in de gezinssituatie of rondom veiligheid. Ook niet door de ouders met een goed functionerend netwerk.

We hebben ervaren dat de ouders sowieso een gesloten houding hebben als er naar meer diepgang gezocht wordt wat betreft de kinderen. Ze zijn open over hun ervaringen met consultatiebureaus,

huisartsassistenten, leerkrachten of de logopediste maar niet over de invloed hiervan op het gezinsfunctioneren, de ontwikkeling van hun kinderen en hun eigen opvoedgedrag.

We weten uit literatuur dat een netwerk een belangrijke beschermende factor is voor de veiligheid van kinderen, maar we kregen het door de Poolse ouders niet bevestigd. We kunnen wel constateren dat de ouders met een goed functionerend netwerk hun weg hebben gevonden in Nederland en ook een bevredigende aansluiting hebben bij jeugdprofessionals zoals leerkrachten, kinderopvang en logopedist. In plaats van een informeel hebben zij een formeel netwerk gevormd. Dat betekent dat het formele netwerk voor Poolse gezinnen, zeker in de beginfase van integratie, een belangrijke rol heeft als het gaat om bevorderen van veilig opgroeien van kinderen in deze gezinnen.

Deelvraag 5

Wat hebben sleutelfiguren nodig om hun rol te vervullen in het versterken van veiligheid in Poolse gezinnen?

Respondenten

Alle professionals van de focusgroepen uit deelvraag 4 (onderwijs- en jeugdprofessionals) en de VT-medewerkers. Daarnaast zijn er in de loop van het traject nog 6 professionals van andere jeugdzorgorganisaties aangehaakt (CJG, pleegzorgwerkers en schoolmaatschappelijk werkers). Zij volgden de training die het resultaat was van deze deelvraag.

Werkwijze/interventies

Focusgroepen

Data voor de vraag zijn opgehaald tijdens dezelfde focusgroepgesprekken als die van deelvraag 4. Door tijdens het gesprek aantekeningen te maken en op het laatst nog even samen op een rijtje te zetten wat de behoeften zijn, hebben we input gekregen om deze vraag te beantwoorden. Daarnaast zijn door het bespreken van casuïstiek tijdens de eerste trainingsdag nieuwe data opgehaald. Op basis van die aanvullende data is de training definitief gemaakt. De betrokken respondenten bij deze deelvraag zijn allen professionals die de rol van sleutelfiguur op zich willen nemen voor Poolse gezinnen.

Tweedaagse training

Om de sleutelfiguren vervolgens te professionaliseren is een tweedaagse training ontwikkeld: 'Pools cultuursensitief samenwerken aan veiligheid'. Deze training is uitgevoerd onder 14 jeugdprofessionals (onderwijsprofessionals, schoolmaatschappelijk werkers, pleegzorgwerkers en jeugdzorgwerkers van CJG). Dit waren deels focusgroepeelnemers, maar ook anderen. De training is, samen met een uitgebreid draaiboek, een op zichzelf staand product dat professionals zelf binnen hun team/organisatie kunnen verspreiden. Alle professionals die op een of andere manier bij het project betrokken zijn geweest, hebben het product gekregen (zo'n 35 professionals). Dit aantal is exclusief de Veilig Thuismedewerkers, zij hebben een aparte workshop gehad.

Voorlichting

Omdat eigenlijk alle professionals die we hebben gesproken zeiden dat ze behoefte hadden aan meer uitleg over het (verschil tussen het Poolse en het) Nederlandse systeem, is de presentatie die gemaakt is voor Poolse ouders over die verschillen ook met iedereen gedeeld (inclusief de VT-medewerkers).

Symposium

Ten slotte is een eindsymposium gehouden waarin we de resultaten van het project en de producten gedeeld hebben met de aanwezige professionals (ongeveer 25 professionals uit jeugdzorg en onderwijs). Daarmee hebben we in totaal ongeveer 45 professionals verspreid over Noord-Brabant geprofessionaliseerd tot sleutelfiguur voor Poolse jeugd en gezinnen. Met het verder verspreiden van de training zal dit aantal nog toenemen.

Resultaten

Op sommige scholen in bepaalde wijken in Helmond is ongeveer 40% van de kinderen Pools. Grofweg kun je zeggen dat daarvan driekwart van de gezinnen lager opgeleid is en een kwart hoger opgeleid. Leerkrachten merken dat vooral in de mate waarin ouders de Nederlandse taal machtig zijn.

De leerkrachten geven aan dat de Poolse kinderen die binnenkomen in groep 1 vaak nog geen Nederlands spreken. Zeker als ze niet naar een vorm van kinderopvang zijn geweest, komen ze met een taalachterstand binnen. *'Ze komen binnen met 3-0 achterstand'*, zegt een leerkracht. Ze merken bij kinderen van Poolse komaf dat ze vaak moe zijn. Hun ouders maken lange dagen, dus zij ook. Sommige kinderen gaan vóór schooltijd al naar een opvangadres, of blijven alleen thuis, en voor bijna alle kinderen geldt dat voor ná school. Veel kinderen zijn al op jonge leeftijd lange tijd alleen thuis. De professionals vinden dat lastig, omdat ze niet goed weten wat hierin nog veilig is en wanneer het onveilig wordt en ze er dus iets van moeten zeggen.

Bij de jeugdprofessionals van Spring komen casussen op tafel over kinderen van 6 jaar die zelfstandig naar school fietsen door de stad en die langere tijd alleen thuis zijn. Deze zelfstandigheid voor jonge kinderen komt deels door de lange werkdagen die ouders maken, maar is daarnaast ook in Polen gewoner dan in Nederland. Kinderen zijn daar al vroeg alleen thuis, of gaan alleen naar school. De vraag voor de jeugdprofessionals is: wanneer vinden we het onveilig en grijpen we in? Ze zijn zich ervan bewust dat hier een sterke norm onder ligt, van hoe wij het gewend zijn. Dat hoeft niet te betekenen dat dat de enige manier is. De jeugdprofessionals beseffen dat er geen standaarden te formuleren zijn over wat wel of niet kan en dat ze casuïstiek hierover steeds met elkaar bespreken om tot een goede afweging te komen.

Contact maken met ouders

Respondenten geven unaniem aan dat het lastig is om contact te leggen met Poolse ouders. Dit heeft verschillende redenen. Ten eerste zijn er de lange werkdagen van ouders, waardoor ze geen tijd hebben om op school even te kletsen of naar bijeenkomsten te komen (zeker niet als die overdag georganiseerd zijn). Soms gooien ouders hun kinderen bijna letterlijk af en zijn ze alweer weg. Ze zijn dan bijna niet te vangen. Een leerkracht vertelt: *'ik ben wel eens achter een auto aangerend omdat ik die moeder per se wilde spreken.'*

Ten tweede is er de taalbarrière. Ouders spreken meestal geen Nederlands en de communicatie vindt dan plaats met handen en voeten, in gebrekkig Engels en/of met een vertaalapp. Niet alle scholen hebben even goede ervaringen met een vertaalapp. *'Wij hebben wel vijf woorden voor een leerkracht, je weet niet welke hij dan vertaalt en hoe het overkomt bij de ouders.'* Het prettigst werkt communicatie met een tolk. Maar professionele tolken zijn duur en professionals zijn huiverig om andere Poolse ouders te vragen om te tolken omdat het toch vaak om gevoelige zaken gaat.

Ook de jeugdprofessionals zijn het erover eens dat Poolse ouders heel weinig loslaten en dat het moeilijk is om ze 'aan het praten' te krijgen. Het taalprobleem is daarbij een grote factor volgens de jeugdprofessionals. Het gaat over gevoelige, emotionele onderwerpen (veiligheid van kinderen) en dan is spreken met handen en voeten en een vertaalapp niet ideaal. Soms nemen de professionals een tolk in de hand, maar ook dit werpt een extra drempel op. Daarbij zijn de ervaringen dat de tolk niet altijd letterlijk vertaalt.

Ander perspectief

Het grootste obstakel voor contact is echter het niet-begrijpen van elkaars perspectief. In Polen is school er om te leren en opvoeding hoort bij de familie. Poolse ouders schrikken als school zorgen over het kind uitspreekt omdat ze dan bang zijn dat het kind naar het speciaal onderwijs moet, en dat is in Polen gereserveerd voor gehandicapte kinderen. Polen staan bekend als prestatiegericht en zorgen over hun kind zouden betekenen dat hij het niet goed doet op school. Het vergt dan veel uitleg van de kant van de leerkracht en/of intern begeleider over dat het in Nederland anders werkt. Als Poolse ouders dat begrijpen, is de ervaring van alle respondenten dat er een last van hen afvalt. *'Ze zijn dat helemaal niet gewend van huis uit, maar als ze eenmaal begrijpen dat wij willen helpen dan zijn ze super dankbaar.'*

Dit begrip 'dankbaarheid' kwam in elke focusgroep op de scholen terug. En ook de ervaring dat nadát deze drempel is genomen, Poolse ouders openstaan voor samenwerking en dat er dan eigenlijk *'geen verschil meer is tussen Poolse ouders of andere ouders.'* Nog steeds hebben Poolse ouders het druk, maar als professionals samen met ouders zoeken naar tijden waarop contact wel mogelijk is, dan komen ze gewoon op afspraken.

De jeugdprofessionals die we hebben geïnterviewd in een focusgroep vinden het erg lastig met Poolse ouders in gesprek te komen en ze merken dat ze die casussen nu vaak doorsturen naar een Poolse collega of een Poolse jeugdzorgorganisatie, daarvan zijn er twee in de regio. Toch willen ze heel graag ook zelf leren om met Poolse gezinnen te werken.

Ze zijn zich ervan bewust dat het belangrijk is vertrouwen te winnen en dat dat een lang proces kan zijn. Het helpt om te beginnen met het regelen van een aantal praktische dingen waar de ouders mee zitten. Al pratende komen ze tot de conclusie dat het vertrouwen winnen bij Poolse ouders niet anders is dan bij andere, niet-Poolse ouders, het duurt alleen langer en vraagt dus meer geduld en uithoudingsvermogen.

Informatie

Alle professionals constateren dat ouders te weinig informatie hebben over het Nederlandse onderwijs- en jeugdzorgsysteem. Sommige scholen zijn bezig met het maken van een informatieboekje in de Poolse taal, waarin precies wordt uitgelegd hoe het onderwijs in Nederland werkt, wat we belangrijk vinden, welke functies er zijn en met welke taken. Andere scholen verzorgen informatieavonden. Maar er is volgens hen veel meer informatie nodig. Kennen ouders de GGD bijvoorbeeld; zijn ze bekend met het belang van de peuterspeelzaal voor jonge kinderen? De informatie die ouders zouden moeten krijgen is volgens hen tweeledig. Enerzijds is informatie nodig over *'hoe het bij ons werkt'* en anderzijds over *'wat wij belangrijk vinden, zoals de sociaal-emotionele ontwikkeling.'*

Zorgen om kinderen

Als de onderwijsprofessionals zorgen hebben over kinderen, gaan ze in gesprek met de ouders. Zoals eerder beschreven, moeten ze dan eerst een drempel over, maar als die eenmaal genomen is, dan willen ouders graag meewerken. Hier stuiten ze echter op verschillende problemen. Ten eerste hebben ouders weinig tijd en zijn ze vaak moe. Ze hebben al zoveel aan hun hoofd, dat de afspraken of voornemens die ze maken er vaak bij inschieten. *'Ze maken wel afspraken dan met een tante of een buurvrouw, maar dat werkt vaak niet of maar tijdelijk.'* Professionals begrijpen dat en zoeken dan samen met ouders naar oplossingen. Soms schakelen ze jeugdzorg in. De ervaringen daarmee zijn echter niet positief. Lange wachtlijsten of een melding bij Veilig Thuis waarbij niet wordt doorgepakt, naar de beleving van de leerkrachten. *'Dan staat het gezin veel te lang op de wachtlijst van het wijkteam, dan doen we een melding en gaat Veilig Thuis erheen, maar die zetten het weer door naar het wijkteam en dan staat het gezin weer op de wachtlijst.'*

Uitbuiting: een politiek probleem

De meeste Poolse ouders werken zes lange dagen per week en als hun kind ziek is, krijgen ze geen vrije dag of wordt er gedreigd met ontslag. Ouders weten niet dat ze een uitwerktermijn hebben, want het contract dat ze ondertekend hebben, was in het Nederlands opgesteld.

De respondenten geven allemaal aan dat ouders hierin gesterkt zouden moeten worden. Ze zouden hun rechten moeten kennen en voor zichzelf moeten opkomen. Maar ze ervaren ook dat Poolse ouders niet snel hulp vragen, omdat ze dat niet gewend zijn van huis uit.

Netwerken

De meeste Poolse gezinnen hebben een klein netwerk in Nederland. Ze kennen wat andere Polen, die ze in de kerk ontmoeten of op het werk. Voor opvang van kinderen maken ze soms gebruik van elkaar of van een gastouder. Ontspanningsactiviteiten doen ze niet. Ook hun kinderen zitten meestal niet op clubs of verenigingen, dat is niet iets waarmee ze niet bekend zijn vanuit Polen.

Hun eigen familie woont meestal nog in Polen en er komt af en toe wel een opa of oma, oom of tante over voor een paar weken (tijdens corona was dit vaker het geval). Dat is handig in verband met de kinderen. Inhoudelijk willen de meeste Poolse ouders niet dat opa en oma zich bemoeien met de opvoeding, dus dat vinden de professionals geen logische stap om het netwerk uit te breiden. De leerkrachten proberen wel nieuwelingen aan andere Poolse ouders te koppelen, daar hebben ze over het algemeen goede ervaringen mee. Ze gunnen alle nieuwelingen een 'maatje' voor de eerste maanden in Nederland, om ze een beetje wegwijs te maken.

De jeugdzorgprofessionals beseffen dat ze het begrip 'netwerk' wellicht anders moeten definiëren in de omgang met Poolse gezinnen én dat ze andere beschermende factoren moeten gaan onderzoeken, die beter aansluiten bij de Poolse cultuur.

Behoeften van professionals

Samenvattend hebben de onderwijsprofessionals van de verschillende scholen die we gesproken hebben, over het algemeen de volgende behoeften:

1. Informatie over Polen, en dan vooral over het schoolsysteem, het gezinsleven en hoe ze gewend zijn opvang te regelen.
2. Wat verwachten Polen van leerkrachten, welke verwachtingen hebben ze van hun kinderen betreft school? Hoe kunnen we hierin afstemmen met ouders (bv over huiswerk).
3. Hoe krijgen we ouders eerder over de drempel, hoe leggen we dat eerste contact. Wat is daarvoor nodig?
4. Hoe kunnen we ouders empoweren zodat ze zich minder laten uitbuiten?
5. Wat kunnen we bijdragen om het netwerk te versterken? Kan dat via ouderkamer bv, of kunnen we een soort maatjessysteem ontwikkelen?
6. Tijdens alle gesprekken kwam de vraag naar boven: wat gebeurt er met de kinderen van 0 tot 4 jaar? Zijn ouders op de hoogte van de mogelijkheden van kinderopvang bijvoorbeeld. Wat is de rol van de GGD? De professionals zouden het een groot voordeel vinden als kinderen al voor 4 jaar met de Nederlandse taal in aanraking zouden komen.
7. Informatie geven aan Poolse ouders over het Nederlandse systeem, zodat ze hun weg makkelijker kunnen vinden.

Antwoord op deze vragen zijn verwerkt in de training 'Pools cultuursensitief samenwerken aan veiligheid':

1. Bijlage 1 in de training is een uitleg over het Poolse school- en opvangsysteem. Kort samengevat: school start in Polen pas bij 7 jaar. Daarvoor spelen kinderen alleen maar. School zorgt voor opvang tot 19 uur en verzorgt een warme maaltijd (daarvoor moeten ouders wel betalen).
2. Deze behoefte is ook verwerkt in bijlage 1 over het Poolse schoolsysteem. Kort samengevat: Poolse kinderen krijgen altijd huiswerk en ouders zijn gewend hun kinderen daarbij te helpen. Dat is ook waarover het contact tussen ouders en leerkrachten meestal gaat: didactisch en niet sociaal-emotioneel zoals hier.

3. Een groot deel van de training gaat in op het ontwikkelen van begrip voor de Poolse mentaliteit tegenover autoriteiten. Ook gaat de training uitgebreid in op het leggen van het eerste contact en over het vasthouden daarna. Daarvoor is nodig: continuïteit en regelmaat; er zijn (presentie); tijd nemen; blijven herhalen en uittekenen hoe de zorg/onderwijs hier werkt; positieve boodschappen brengen en complimenten geven (maar niet teveel want dat schept wantrouwen '*moet je iets van me*'); niet te afwachtend zijn, als professional stappen zetten richting ouders; duidelijk zijn en grenzen aangeven vanuit de relatie, met empathie.

4. In de training wordt stilgestaan bij het probleem van arbeidsuitbuiting en wat je daar als jeugdprofessional aan kunt doen. Ouders verwijzen naar juridisch loket of zelf bellen met de werkgever. Maar het is complexe materie: denk aan zwart werken, maar ook de tamtam waardoor Poolse arbeiders (terecht) bang zijn dat ze niet meer op een andere plek aan de bak komen. Wat professionals in elk geval kunnen doen is de problematiek aan de kaak blijven stellen.

5. De uitkomsten van het onderzoek laten zien dat Polen niet direct openstaan voor een groter informeel netwerk. Dat maakt dat de rol van het professionele netwerk belangrijk is en blijft. Ook laat het onderzoek zien dat nieuwkomers graag met andere Poolse ouders in contact komen maar dat ze na verloop van tijd liever niet-Poolse contacten hebben.

6. Om deze vraag te beantwoorden hebben we contact gezocht met de GGD/consultatiebureau. Zij blijken flink te investeren in Poolse gezinnen. Ze werken met ouderkamers, activiteiten voor kinderen (waar ouders mee naartoe komen), voorleesochtenden ed. Zij hebben de Poolse kinderen goed in beeld. (Maar door corona heeft dit allemaal een beetje stilgelegen en dat is waarschijnlijk ook de reden dat scholen er niet van op de hoogte waren).

De consultatiebureau medewerkers merken wel dat Poolse kinderen vaker dan andere migrantenkinderen een taalachterstand hebben. Het is lastig om dan te interveniëren; een doorverwijzing naar logopedie wordt vaak niet opgevolgd, omdat ouders er geen tijd voor hebben, het te ver weg is of ze niet weten hoe er te moeten komen. Maar ook omdat ze vanuit Polen niet gewend zijn dat er al op zo'n jonge leeftijd een probleem met praten zou kunnen zijn. '*Dat komt vanzelf wel*'. In Polen ontstaan zorgen hierover pas rond 6 jaar, omdat kinderen met 7 jaar naar school gaan. In Nederland gaan kinderen echter met 4 jaar naar school en dat maakt dat Poolse ouders soms wel mee willen werken als hun kind bijna 4 is. In dat geval komt zo'n kind met een achterstand bij school binnen. De GGD kan niet veel meer in zo'n geval omdat ze geen pressiemiddelen hebben. Ze hebben wel een filmpje opgenomen over het belang van goede taalontwikkeling. In het Nederlands en Pools ondertiteld.

7. Dit hebben we ondervangen door de presentatie/voorlichting voor Poolse ouders te maken.

Discussie

Samenwerking Veilig Thuis

Een aantal zaken pakten tijdens het onderzoek anders uit dan we hadden verwacht. Ten eerste gold dat voor het aantal aanmeldingen bij Veilig Thuis van Poolse gezinnen. Er kwamen veel minder meldingen over Poolse gezinnen binnen dan in de voorgaande jaren. Daarom moesten we zoeken naar een manier om toch aan de projectdoelen te kunnen werken.

Toen eenmaal duidelijk was met wie we gingen samenwerken (nieuwe teamleider/contactpersoon en van dienst Voorwaarde en Vervolg naar de frontoffice) liepen we aan tegen de sterk geprotocolleerde werkwijze van VT. Er waren zorgen over de privacy van betrokken gezinnen als een Kompasmedewerker meteen vanaf het allereerste contact aan zou sluiten. In een overleg hebben we ook deze hobbel kunnen nemen en vanaf dat moment hebben we in een dik jaar tijd ruim 20 gezinnen kunnen bezoeken met een Poolse jeugdzorgwerker en Veilig Thuis. Groot nadeel van het aansluiten bij de frontoffice ipv bij V&V was dat er geen proces op gang kwam met deze gezinnen en dat de meeste gezinnen maar éénmalig bezocht werden. We hebben de focus van het onderzoek daarom verlegd van *samenwerking* met ouders naar het vinden van *aansluiting* bij ouders. Uiteindelijk bleek dat ook te passen bij de behoeften van de VT-medewerkers én de andere professionals die we spraken; zij vonden vooral het eerste contact met Poolse ouders lastig.

Wachtlijsten

Een tweede punt waar we indirect veel last van hebben gehad zijn de lange wachtlijsten in de jeugdzorg. Veel Poolse gezinnen kwamen na een gesprek met VT op een wachtlijst voor hulp maar omdat die wachtlijst gemiddeld drie maanden besloeg, is er meestal van de hulp niets terecht gekomen. De gezinnen trokken zich ondertussen terug. Dat leidde tot veel frustratie bij alle betrokken professionals en tot herhaalde meldingen over bepaalde gezinnen. Die gaven de tweede keer geen toestemming voor deelname aan ons onderzoek omdat ze 'het al wisten' (waarmee ze bedoelden dat ze wisten hoe VT werkte en dat was voor hen de belangrijkste winst geweest van de aanwezigheid van een Pools sprekende jeugdzorgwerker).

Contact gezinnen

Omdat er meestal door VT geen traject werd gedaan bij de gezinnen, is er afgezien van de voorgenomen interviews met hen, ná het traject. We wilden aanvankelijk van hen weten wat hun vertrouwen had doen groeien in jeugdzorg (tijdens het traject van 10 weken). We hebben deze vraag nu beantwoord gekregen door spontane opmerkingen van ouders tijdens het gesprek van VT en de Poolse jeugdzorgwerker en door observatie. Veel ouders voelden zich enorm gesteund door de uitleg die er werd gegeven over VT en het Nederlandse jeugdzorgsysteem.

We hebben hierop voortgebouwd door de presentatie te ontwikkelen voor Poolse ouders en die te verspreiden onder (Poolse) scholen, jeugdzorgorganisaties en Veilig Thuis. De VT-medewerker kan deze voortaan meenemen naar een Pools gezin.

In navolging hierop hebben we ook geen kinderen gesproken in het kader van het onderzoek. De contacten met Veilig Thuis en de gezinnen hebben zich beperkt tot contacten met ouders.

Poolse respondenten

Het zoeken naar Poolse respondenten is een ware zoektocht geweest. Vaak als we dachten dat we iemand bereid hadden gevonden, trok die zich toch weer terug. Uiteindelijk hebben we 6 goede respondenten gevonden voor de deelvraag over het netwerk en zij hebben veel rijke informatie gegeven. We vonden deze contacten via professionals (jeugdzorg en onderwijs). Dat betekent dat dit respondenten zijn die al contact hadden met Nederlandse professionals, en goed genoeg contact om

toe te zeggen mee te willen werken aan het onderzoek. Dat was prima, omdat we de respondenten wilden bevragen op werkzame factoren, en die konden ze dus ook geven.

Netwerk

De conclusie dat Polen nauwelijks een sociaal netwerk hebben of dat in elk geval niet inzetten voor ondersteuning bij het opvoeden, hadden we niet verwacht. Dit deed ons wel beseffen dat het professioneel netwerk daardoor van groter belang wordt. Daarom zijn we stevig gaan investeren in dat professionele netwerk door middel van de training en symposium.

We hadden gedacht dat opa's en oma's erg belangrijk zijn in Poolse gezinnen in Nederland, ook al wonen ze in Polen. Maar we ontdekten dat die rol klein is. Polen zijn gewend om hulp te vragen aan familie, maar dan praktische hulp. En als opa's en oma's in Polen wonen (wat meestal het geval is) is die praktische hulp niet mogelijk. Sterker nog: vaak vinden Poolse ouders hun ouders 'bemoeials' als het gaat om zorg voor de kinderen.

Veiligheid

Het begrip veiligheid zorgt voor stress in Poolse gezinnen. In Polen wordt het contact tussen ouders en uithuisgeplaatste kinderen verbroken: in ernstig onveilige opgroeisituaties kan een curator de kinderen uit huis plaatsen, waarna er geen gerichtheid meer is op mogelijke terugkeer naar opgroeien bij de eigen ouders. Dus Poolse ouders raken in paniek als het woord veiligheid valt. Zij denken bij dat woord vooral aan fysieke veiligheid en niet aan sociaal-emotionele veiligheid zoals dat in Nederland wordt bevestigd. Waarschijnlijk hebben we tijdens het beantwoorden van deelvraag 5 (invloed van netwerk op veiligheid van kinderen) dit niet voldoende beseft. We merkten dat ouders (ouders waarmee het goed gaat en die een goed functionerend netwerk hebben) dichtklapten als het woord 'veiligheid' viel.

Sterke kanten

Methodische werkbijeenkomsten

Hoewel we eerst dachten dat de frequentie van de methodische werkbijeenkomsten minder kon worden in de loop van het onderzoek, zijn we deze toch tweewekelijks blijven plannen. Soms niet de volle twee uur, maar het was zinvol elkaar bij te praten en over lopende zaken te kunnen sparren. De projectgroep is heel organisch in de loop van de tijd aangevuld met twee Poolse Kompasmedewerkers, die actief mee zijn gaan doen met ook de andere deelvragen van het onderzoek. Zij hadden veel contacten onder Poolse gezinnen en konden ons erg helpen met het interpreteren van bepaalde uitingen van Poolse ouders.

Stereotypering voorkomen

We hebben bewust niet te veel gefocust op typisch Poolse aspecten (om generalisering en stereotypering te voorkomen) maar veel meer op begrip voor Poolse gezinnen die naar Nederland migreren en hier in de problemen komen. Er waren echter wel twee 'typisch Poolse' kenmerken waar we niet omheen konden: het Oostblokverleden, waardoor het wantrouwen naar autoriteiten is ontstaan en de arbeidsuitbuiting die Polen hier in Nederland ondergaan en die voor een groot deel van de onveiligheid in gezinnen verantwoordelijk is.

Producten

De producten die we hebben ontwikkeld (training, workshop, presentatie) en het symposium zijn heel positief ontvangen door de betrokken professionals. Zij geven allemaal aan minder handelingsverlegen te zijn als het om Poolse gezinnen gaat en ze voelen zich zelfverzekerder in het oppakken van hun rol als sleutelfiguur.

Samenwerking Poolse en Nederlandse hulpverleners

De samenstelling van de projectgroep uit Poolse en Nederlandse jeugdzorgwerkers en onderzoekers was een sterk punt van het onderzoek. We hebben als 'bijvangst' inzichten opgedaan over de samenwerking tussen de Poolse en Nederlandse professionals en we denken dat deze te veralgemeniseren is naar samenwerking tussen zorgprofessionals met en zonder migratieachtergrond. We hebben ontdekt dat voor Poolse professionals het leren positioneren, en voor Nederlandse professionals het zich bewust zijn van de dynamiek waar Poolse professionals last van hebben, werkzame factoren zijn in het samenwerken tussen beide groepen.

Betekenis voor de bredere beroepspraktijk

We denken dat veel migrantengezinnen moeite hebben te snappen hoe het Nederlandse jeugdzorg/onderwijssysteem werkt. We hebben ook ervaren hoe helpend een presentatie/folder kan zijn over de verschillen en overeenkomsten met het land van herkomst.

De basishouding van professionals om aansluiting te vinden in gezinnen geldt voor elk gezin. We merkten dat Nederlandse professionals eerder dan Poolse professionals geneigd waren om de hulp aan een gezin stop te zetten als een gezin zich, na aanvankelijke aansluiting, toch terugtrok. Begrip hiervoor hebben en opnieuw vanuit een professionele basishouding het contact oppakken, kan in veel gezinnen helpen om te voorkomen dat ouders een nieuwe teleurstelling in jeugdzorg te verwerken krijgen.

Aanbevelingen voor verder onderzoek

Ook tijdens dit onderzoek constateerden we hoe belangrijk het is om vrouwen/moeders te emanciperen. Zij zullen altijd de beste keuzes maken voor hun kinderen. Veel Poolse moeders kennen hun rechten niet wat betreft scheiden en dergelijke. Nader onderzoek zou kunnen ingaan op hoe vrouwen meer hun autonome rol kunnen oppakken in de opvoeding.

De Poolse moeders die we hebben gesproken, waarmee het goed ging in Nederland en die een goed functionerend netwerk hebben, gaven aan dat ook zij hun informeel netwerk niet inzetten in het ondersteunen bij de opvoeding. De logische vervolgvraag die dit oproept is wat er nodig is zodat zij dit wél gaan doen. Maar ook de vraag die daarvóór ligt is interessant: is het überhaupt wenselijk/nodig dat zij worden ondersteund door een informeel netwerk?

De samenwerking tussen Poolse en Nederlandse jeugdprofessionals is breder te trekken naar de samenwerking tussen professionals met en zonder migratieachtergrond in het algemeen. Er is nog meer onderzoek nodig om dit verder uit te diepen.

Conclusies

Onveiligheid

Onveiligheid bij Poolse kinderen is bijna altijd een combinatie van vermoeidheid (te weinig slapen), ongezond eten en al jong alleen thuis zijn of naar school fietsen. Dit is het rechtstreekse gevolg van de arbeidsuitbuiting waarvan veel Poolse ouders de dupe zijn. Poolse ouders maken lange dagen, brengen hun kinderen soms al om 7 uur 's ochtends naar de opvang waar het na school weer heen gaat. Pas om 7 uur 's avonds komen kind en ouders thuis, koken snel een (ongezonde) hap en omdat de ouders heel graag nog wat tijd met hun kinderen willen doorbrengen, gaan die vaak te laat naar bed. Vaak wonen Poolse gezinnen ook nog met meerdere gezinnen in een huis, zodat kinderen weinig privacy hebben of rust om te slapen.

Als een kind ziek is, krijgen ouders geen vrije dag of ze durven het niet te vragen omdat ze bang zijn voor ontslag. Ze kennen hun rechten niet omdat hun contract was opgesteld in het Nederlands. Dus laten ze hun kind alleen thuis, met alleen een buurvrouw die een oogje in het zeil houdt.

Een tweede vorm van onveiligheid die we vaak zagen (zeker in de casuïstiek bij Veilig Thuis) is het getuige zijn van ruzies tussen ouders. Poolse ouders beseffen niet dat het voor kinderen belastend is getuige te zijn van ruzie tussen hen. Sociaal-emotionele veiligheid is niet een begrip dat in Polen bekend is.

In Nederland gebruiken we het begrip veiligheid ook voor sociaal-emotionele veiligheid. Poolse ouders raken van slag (in paniek) door het begrip veiligheid omdat het voor hen betekent dat het kind letterlijk en fysiek in onveiligheid is. Vanuit hun oogpunt is dat niet zo en ze zijn bang dat Veilig Thuis komt om hun kind weg te halen en ze begrijpen er niks van.

Aansluiting vinden

Het kan heel lastig zijn om aansluiting te vinden bij Poolse ouders. Vanuit een verleden van overheersing door vreemde mogendheden (waaronder communistische) zijn ze wantrouwend naar autoriteiten, ook jeugdzorgautoriteiten. Om die aansluiting wel te maken is tijd en geduld nodig; continuïteit en regelmaat; er zijn (presentie); blijven herhalen en uittekenen hoe de zorg/onderwijs hier werkt; positieve boodschappen brengen en complimenten geven (maar niet teveel want dat schept wantrouwen '*moet je iets van me*'); niet te afwachtend zijn, als professional stappen zetten richting ouders; duidelijk zijn en grenzen aangeven vanuit de relatie, met empathie.

Begrip voor het ontstaan van het wantrouwen, voor de impact van migratie en voor de arbeidsomstandigheden waarin de meeste Poolse ouders vastzitten, helpt om aansluiting te krijgen.

Het verplaatsen in de moeilijkheden van migratie is voorwaarde om te komen tot dialoog met de Poolse gezinnen. Begrip en empathie zijn onontbeerlijk.

Door te zoeken naar de waarden die bij de Poolse gezinnen onder druk staat, bijvoorbeeld gebrek aan geld voor cadeaus voor kinderen, kinderen een beter leven geven dan zij zelf hebben gehad, is het mogelijk aan te sluiten bij de intrinsieke motivatie van ouders. Op die manier lukt het Poolse ouders om aan te haken, het gaat immers om wie zij zijn.

Als de aansluiting er eenmaal is, is er niet zoveel verschil meer tussen Poolse en andere (niet-Poolse) ouders. Begrip voor de terugtrekkende beweging die ze soms nog wel maken (toch niet op afspraken komen, toch geen hulp accepteren), helpt om vanuit de basishouding van presentie en geduld het contact te herstellen.

Typisch Pools

We hebben geprobeerd ons verre te houden van stereotypering maar er zijn toch twee kenmerken die we als 'typisch Pools' zouden willen aanmerken omdat het kenmerken zijn die we bij andere (migranten-)gezinnen nog niet eerder zagen:

- het wantrouwen naar autoriteiten, ingegeven door overheersing door andere (communistische) mogendheden.
- het slachtoffer zijn van arbeidsuitbuiting.

Deze twee zaken zijn ook de twee moeilijkste voor professionals om mee om te gaan. Het wantrouwen kan verdwijnen als de professional werkt vanuit de basishouding zoals hierboven beschreven. Poolse ouders ondersteunen bij het vinden van hun weg in een uitbuitende arbeidsomgeving is complex. Professionals kunnen voorzichtig hun bijdrage leveren door Poolse arbeiders te empoweren en te ondersteunen, door contracten met ze door te nemen, ze de weg te wijzen naar juridische ondersteuning of door zelf met een werkgever te bellen in geval van bijvoorbeeld een ziek kind. Ook helpt het om arbeidsuitbuiting aan de kaak te blijven stellen.

Netwerk

Poolse mensen betrekken liever niet een informeel netwerk bij het opvoeden van hun kinderen. Jeugdprofessionals werken vaak aan het versterken van het netwerk rondom het gezin; bij Poolse gezinnen is het belangrijk dat er een sterk professioneel netwerk is. Vanuit hun verleden vertrouwen Polen niet veel mensen en ze regelen de zorg voor hun kinderen via professionals: scholen, kinderopvang, gastouders. Als ze nieuw zijn in Nederland zijn ze heel blij als ze (bijvoorbeeld vanuit school) aan een maatje worden gekoppeld. Poolse ouders die langer in Nederland zijn en een goed functionerend netwerk hebben, gebruiken dat netwerk niet om zorgen over hun kinderen te bespreken, dat blijven ze met professionals doen. Deze ouders hebben opvallend genoeg meer niet-Poolse dan Poolse contacten, omdat ze zich bewust los hebben willen maken van de mentaliteit van de Poolse gemeenschap, zoals jaloezie naar elkaar.

Samenwerking Poolse en Nederlandse jeugdprofessionals

Poolse jeugdzorgprofessionals ervaren soms in de samenwerking met Nederlandse jeugdzorgwerkers dat ze zich minderwaardig voelden. Ze voelden zich als minderheid in Nederland niet altijd in hun recht staan om op te komen voor hun ideeën over of handelen in de gezinnen waarin ze samen met Nederlandse jeugdprofessionals werkten. Zij hebben veel baat gehad bij een workshop over positioneren, vanaf dat moment konden zij vanuit hun rol met meer durf het gesprek aan met hun Nederlandse collega's. Nederlandse collega's kunnen hierin ondersteunend zijn door zich bewust te worden van deze dynamiek en die bespreekbaar te maken. Dat verbetert de samenwerking sterk.

We denken dat deze problematiek niet alleen speelt bij Poolse jeugdzorgwerkers, omdat hun last niet te maken had met de 'typisch Poolse' aspecten die we hebben geformuleerd. Het is meer de last van een minderheid in een meerderheidscultuur. Daarom denken we dat deze bevindingen zijn door te trekken naar samenwerking in het algemeen tussen professionals met en zonder migratieachtergrond.

Referenties

<https://www.ed.nl/helmond/gevraagd-voor-helmond-en-omstreken-een-bus-vol-poolse-hulpverleners~a63ddbaf/> (9 februari 2021)

<https://www.ed.nl/helmond/grote-zorgen-over-poolse-gezinnen-in-de-regio-veel-huiselijk-geweld-ziekte-en-taalproblemen-br~a61a1662/> (27 januari 2021)

<https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoeveel-mensen-met-een-migratieachtergrond-wonen-in-nederland-> (1 oktober 2020)

<https://www.cirkelmodel.nl/> (20 oktober 2020)

<https://www.kis.nl/sites/default/files/bestanden/Publicaties/poolse-bulgaarse-ouders-kinderen-in-nederland.pdf> (1 oktober 2020)

Lieshout, H. van (2020) *Aansluiting vinden bij en ondersteuning bieden aan Poolse arbeidsmigranten in Nederland* Eindhoven: Lectoraat sociale veerkracht. In samenwerking met de LEV-groep.

Lieshout, F. van, Jacobs, G. & Cardiff, S (2017) *Actieonderzoek- principes voor verandering in zorg en welzijn* Assen: van Gorcum

Mulder, J.S & van den Bos, L. (2015) Van data naar relata, handelingsonderzoek als onderdeel van de professionele praktijk. In: J. Bekker (red) *De pedagoog in de spotlights. Opvoedingsidealen vanuit verschillende contexten*. (pp 127-137) Amsterdam: SWP

Veerman, P (2019) *Situatie Poolse kinderen in Nederland dringend aan verbetering toe op* www.childrightsfocus.org (1 oktober 2020)